

KULTÚRA

ROČNÍK XI. – č. 10

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

14. MÁJA 2008

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk

Nelichotivé výsledky

experimentujúcej ekonomiky

V priebehu osemnásťročnej politickej a ekonomickej transformácie Slovenska postupovala ekonomika trpasličím krokom. Reálny HDP dosiahol r. 2007 oproti roku 1990 len 150%, čiže priemerný ročný rast bol 2,9%. Je to niekoľkonásobne menej, ako bolo dlhodobo vysoké tempo rastu takých štátov ako Japonsko, Čína a Írsko.

Slovensko výrazne zaostáva v EÚ ekonomicke i sociálne.

Kým reálna hodnota HDP na obyvateľa SR bola r. 1990 oproti jeho priemeru vo vtedajšej EÚ v parite kúpnej sily na obyvateľa zhruba 57%, r. 2006 činila voči priemeru EÚ25 - 63%, čo znamenalo v porovnaní s EÚ15 približne 59% jej HDP. V r. 2007 sme dosiahli 68,7% EÚ27, pričom Česko malo 81,2%. V rebríčku výkonnosti sme na 21. mieste. Za zlepšenie svojho postavenia v únii môžeme vďačiť do istej miery i najnovším chudobnejším členským krajinám EÚ.

Priemerný reálny mesačný zárobok zamestnaných z r. 1989 sme dosiahli až r. 2006. V danom roku bol tento vyšší len o 7% ako r. 1997. Každý druhý Slovák je nespokojný so svojim

MIKULÁŠ SEDLÁK

platom. Z ekonomického boomu posledných rokov profitujú viac majitelia kapitálu než zamestnanci, keďže zisky podnikov stúpajú rýchlejšie ako mzdy.

Slováci dostávajú na výplatu menej ako občania susedných krajín V4. Priemerný Slovák zarobí reálne 77,6% toho, čo priemerný Čech. Oproti Maďarom je to 76,5% a voči Poliakom 77,6%.

Z analýzy Pay in Europe 2006, ktorú vypracovala Federácia európskych zamestnávateľov, vyplýva, že mzdy zamestnancov predstavujú na Slovensku 10% dánskej úrovne.

Veľkú bídu trú dôchodcovia. V roku 2006 sa dostal priemerný starobný dôchodok na úroveň 84,6% z r. 1990. K 31. 12. 2006 rovnal sa len 43,8% priemernej mesačnej mzdy.

Ohromnú disparitu má v mesačných dôchodkoch Slovensko oproti EÚ. V mnohých štátoch únie sú mesačné dôchodky niekoľkonásobne vyššie. Index niektorých z nich je nasledovný: Dánsko - 6,3, Španielsko - 7,8, Grécko - 7,9, Švédsko - 8,9 a Rakúsko - 9,8.

Nedarí sa nám významnejšie znižovať počet ľudí v hmotnej núdzi, t. j. tých, ktorí sú podľa zákona pod životným minimom. Koncom septembra 2007 bolo odkázaných na túto pomoc 357 tisíc obyvateľov.

Prieskumy a štatistické údaje ukazujú, že rozdiely medzi bohatými a chudobnými rastú. Medián slovenských miezd r. 2006 bol 15 425 Sk. Najviac ľudí dostávalo hrubú mesačnú mzdu od 12 do 15 tisíc korún, pričom priemerná mzda bola 19 774 korún.

Podľa výsledkov prieskumu spoločnosti GfK, ktorý uskutočnila za rok 2006 v 40 krajinách Európy, sme z hľadiska kúpnej sily alebo disponibilného príjmu obyvateľov na 27. mieste. Máme 4 889 eur, čo predstavuje z kúpnej sily prvých štátov v rebríčku 17,8%. Priemerná kúpna sila je 11 998 eur na obyvateľa. Náš podiel voči tomuto priemeru je 40,7%.

V rámci krajín EÚ má Slovensko stále najvyššiu nezamestnanosť, keď vo februári 2008 činila 9,9%. Jej priemer za EÚ 27 bol 6,7%. Predpokladá sa, že v budúcnosti môže klesnúť u nás len mierne.

Snímka: Imrich Fuhl

Liberalizmus...

Podľa výsledkov spoločnosti Health Consumer Rowerhouse zverejnených v októbri 2007 existujú v našom zdravotníctve vážne nedostatky. V rebríčku, kde sa má v EÚ pacient najlepšie, obsadilo Slovensko 23. miesto.

Príčiny neúspešnej transformácie a nepriaznivého ekonomického a sociálneho vývoja Slovenska

Rozhodujúcim dôvodom nelichotivého obrazu ekonomickej a sociálnej úrovne Slovenska po 18 rokoch jeho transformácie bolo to, že východiskom tohto procesu sa stala v krajinách strednej a východnej Európy liberálna doktrína vy-

chádzajúca z neoklasickej ekonómie, ktorá nebola vôbec teoreticky pripravená a ani praxou overená. Podľa nej mal sa vývoj transformujúcich národných ekonomík uberať smerom k jednému typu kapitalizmu a rovnakému variantu trhového hospodárstva, ktorý "vďaka" liberálnym trhom mal sa vyznačovať maximálnou efektívnosťou.

V tomto prípade sa nerešpektovalo to, že vo svete existovali po druhej svetovej vojne aj iné formy kapitalistických ekonomík, predovšetkým model koordinovaného, resp. sociálneho trhového hospodárstva, a to v Európe i vo východnej Ázii, ktoré prejavili veľkú životaschopnosť.

(Pokračovanie na 3. strane)

Výroky ministra zahraničných vecí SR niekedy nieže nekorešponujú s deklarovanou zahraničnou politikou SR, ale neraz sú rovno v konflikte s ňou. Naposledy ma o tom presvedčila jeho návšteva Kosova, voči ktorému bola ešte pred svojvoľným odtrhnutím od Srbska vyhlásené Národnou radou SR pre vládu zaväzujúce odmietavé stanovisko.

Pán minister pre médiá tvrdil, že prišiel do Kosova vysvetliť, prečo SR nemôže uznať Kosovo ako samostatný štát. Keby to nebolo také smutné, asi by som sa po zemi váľal od smiechu. To som ešte nepočul. Ved' oficiálna návšteva ministra zahraničných vecí už sama osebe znamená uznanie Kosova, ktoré sa jednostranne odtrhlo v rozpore s ústavou materského štátu a medzinárodného práva!

Myslel som si, že to iba dzurindovci skáču, ako im zahraničie piska. A ono nám tu skáču aj ficovci, len sa pritom aspoň netvária, ako im to robí

Je politika údel, či len zamestnanie?

TEODOR KRIŽKA

dobré. Ved' ako nám všeobecne môže robiť dobre precedens, ktorý spustí retazenie zmien hraníc vo svete podľa toho, kam až siahla moc hegemóna v danom regióne? Nebude napr. stačiť, aby náš južný sused ponúkol zaujímavý balík výhod napr. pre USA, aby vzápätí odsúhlasili odtrhnutie území obývaných Maďarmi od materských štátov? Neopravňuje to Abcházsko, po abcházsky nazvané "krajina snov", onú nádhernú Kolchidu, kam sa Odyseus plavil po zlaté rúno, odtrhnúť sa od Gruzínska? A podobne Osetsko? O to viac, že na rozdiel od kosovských Albáncov a slovenských Maďarov ani Abcházci, ani Oseti nemajú svoj samostatný štát?

Vlády stredoeurópskych krajín napospolu prostituuju bez ohľadu na to, akej farby sú. Českí sociálni demokrati spustili radarovú hystériu. Zanechali ju modrým odesákam ako horúci zemiak. No a Topolánek sa ešte k tomu tvári, aký je hrdý na tento žreb osudu. S talentom herca hodného kandidatury na Oscara plamenne presviedča členské štáty NATO, aké je úžasné žiť pod protektorátom USA. Vraj to je cena nášho mieru.

No, ďakujem pekne, páni politici. Nemáte ani toľko dôstojnosti, aby ste aspoň mlčali. Vy však pojedáte obsah vlastných vnútorností, akoby to bola tá najchutnejšia lahôdka. Neuvedomujete si, že i to je reč plná znakov? Nechápete, že to má výpovednú hodnotu o stave demokracie vo svete a Európe osobitne?

Poviete si, tebe sa to ľahko píše, ty nenesieš nijakú zodpovednosť. Uznávam tento argument, ale iba sčasti. Ja si totiž nevolím údel, ktorý nevládam uniesť. A ten, ktorý som si zvolil, nesiem bez rezervy.

I preto sa tak často pýtam, akým právom sa tak ľahko vyjadrujete o pôsobení politikov prvej Slovenskej republiky, ktorí žili v období najstrašnejšieho pustošenia základov Európy na hrane medzi dvoma neľudskými ideológiami, keď vy konáte nemorálne v časoch mieru?

www.kultura-fb.sk

Slovenský historický ústav Matice slovenskej v Bratislave čo najrozhodnejšie protestuje proti návrhu poslancov NR SR za Slovenskú národnú stranu (J. Slota, R. Pučík, J. Slabý a R. Rafaj) prijať zákon NR SR o zrušení Ústavu pamäti národa. Ústav pamäti národa vznikol na základe všeobecnej vôle občanov, vyjadrenej v novembri 1989, vyrovná sa s dedičstvom komunistického režimu. Podobné inštitúcie boli založené aj v iných postkomunistických štátoch a majú všeobecnú podporu demokratických síl. Počas svojej päťročnej existencie Ústav pamäti národa prispel významnou mierou k odhaľovaniu zločinov totalitného režimu. V súčasnosti je jediným špecializovaným pracoviskom na Slovensku, ktorý sa systematicky venuje výskumu komunistického režimu.

Pozoruhodné na poslanceckom návrhu je predovšetkým tá skutočnosť, že poslanci za SNS chcú delimitovať archívne fondy na úzko špecializované pracovisko - Vojenský historický ústav, ktorý sa zaoberá vojenskou históriou -, s tým, že úlohy zo zákona zverené ÚPN štátom však už Vojenský historický ústav nebude plniť. A toto je podstata poslanceckého návrhu Slovenskej národnej strany. Vedenie SNS nejde o zlepšenie podmienok pre prácu ústavu a jeho pracovníkov, ale o to, aby v Slovenskej republike zanikla verejnoprávna inštitúcia, ktorá má vo svojej náplni prácu: výskum doby neslobody (1948 - 1989); sprístupňovanie prenasledovaním osobám dokumenty o ich prenasledovaní; zverejňovanie údajov o vykonávateľoch tohto prenasledovania a ich činnosti;

podávanie podnetov na trestné stíhanie zločinov a trestných činov v období neslobody; propagovanie myšlienky slobody a obrany demokracie; rozhodovanie o priznaní postavenia účastníkov protikomunistického odboja a pod.

Týmto bezprecedentným návrhom autori poslanceckého návrhu zákona o likvidácii ÚPN zrušia nielen zákon č. 553/2002 o Ústave pamäti národa, ale chcú podstatne obmedziť aj Zákon o protikomunistickom odboji č. 219/2006.

Trend, ktorý nastolilo vedenie Slovenskej národnej strany svojim návrhom zákona na likvidáciu Ústavu pamäti národa je v zásadnom rozpore s budovaním demokracie, a je hodný všeobecného odsúdenia.

JÁN BOBÁK,
riaditeľ

SIGNATÁRI:

MONIKA TKÁČOVÁ - Podtatranské múzeum Poprad, MILICA MAJERIKOVÁ - Spišský dejepisný spolok, SOŇA GABZDILOVÁ, MILAN OLEJNÍK - Spoločenskovedný ústav SAV Košice, PAVOL JAKUBEC - Univerzita Karlova Praha, LENKA ENDRODIOVÁ, MARTIN PEKÁR - Prešovská univerzita, MARTIN LACKO - UPN, TOMÁŠ KLUBERT - UCM Trnava, MICHAL ŠMIGEL, KAROL FREMAL, MIROSLAV KMEŤ - UMB Banská Bystrica, KAROL JANAS - Trenčianska univerzita, JÁN DZUJKO - Inštitút histórie FF, Prešovská univerzita, MARTIN HOMZA, PAVOL PIŠLIAR - UK Bratislava, MARTIN GAREK, PETER JAŠEK - Trnavská univerzita, MARTIN HETÉNYI - UKF Nitra, ROBERT LETZ - PdF UK Bratislava, JOZEF M. RYDLO - poslanec NR SR

Vyhlásenia obnovennej SNR

V pamätný deň 89. výročia tragickej a dodnes dôveryhodne neobjasnenej smrti Milana Rastislava Štefánika si s plnou vážnosťou opäť uvedomujeme, koľko je slovenský národ dlžný tejto prvoradej osobnosti slovenských dejín. Džnikmi sú však najmä jeho predstavitelia...

Dôkazom sú aj súčasne nekoncepcné a zároveň nedôstojné aktivity okolo znovupostavenia pamätníka z 30-tych rokov minulého storočia, kde nad M. R. Štefánikom stvárnym v cestovnej leteckej kombinéze - na pylóne, ktorý niekoľkonásobne prevyšuje tohto slovenského veľikána - dominuje český lev. Fakticky teda nejde o pamätník M. R. Štefánika, ale o pamätník „neživotnej a dávno prekonanej idey čechoslovakizmu“ ako sa o tejto odpočiatku scestnej ideológii pražských centralistov dnes vyjadrujú aj seriózní českí historici a politici.

V súčasných nových slobodných podmienkach vlastného demokratického štátu by bolo znovupostavenie takéhoto reliktu prekonanej minulosti nielen urážkou generála - osloboditeľa, ale aj urážkou slovenského národa a súčasnej slovenskej štátnosti a tiež nepochopením vlastných dejín a ignorovaním historického vývoja!

Vo svojej bohatej a rôznorodej činnosti pomohol M. R. Štefánik slovenskému národu najvýznamnejšou mierou práve ako vojak - generál, organizátor a veliteľ légii. Preto je samozrejme, že - najmä vojenskou činnosťou zaslúženú - najvyššiu úctu mu možno prejavíť len

Sme presvedčení, že jeho slávnostné odhalenie sa môže uskutočniť 21. júla 2010 v deň 130. výročia narodenia tohto nášho veľikána. Neublíži sa tým nikomu a zároveň ukážeme, že chápeme význam vlastných dejín aj veľkosť ich osobností a dokážeme im prejavíť dôstojným a veľkorysým spôsobom našu najvyššiu úctu.

Spamätajme sa!

(Slovenskému a kresťanskému svetu)

Ako príslušníci národa, ktorého predkovia založili prvý slovenský štát - všeobecne známy ako Veľká Morava - dnes občania Slovenskej republiky, si s plnou zodpovednosťou uvedomujeme tragické dôsledky nášho nerešpektovania zákonitostí života a sveta ako aj pohrdanie overenými skúsenosťami vlastného vývoja, čo spôsobilo, že náš štát sa - z hegemonia stredného Dunaja v 9. storočí - stal súčasťou najmenším subjektom v našom geopolitickom priestore.

Nezodpovedné, nerozumné a neprezeravé, voči svojmu slobodnému životu ľahkovážne a k vlastnej budúcnosti ľahostajné konanie našich predkov nás - na vyše 1000 rokov! - uvrhlo do područia iným, ktorí sa však - na rozdiel od nás - dokázali dohodnúť a spojiť sily proti našej nesvornosti.

Krutá skutočnosť dlhoročnej straty suverenity našej štátnej samostatnosti - a tým aj možnosti slobodne a zvrchovane rozhodovať o svojom živote, o svojich veciach a vzťahoch - nás oprávňuje hovoriť o tom, čo strata najvyššej hodnoty života znamená a prečo je nenahraditeľná.

Prežili sme aj obdobia národnostne obmedzovanej slobody a mocensky obmedzenej suverenity. Takýto stav možno označiť iba jediným slovom ako - ponížujúci!

Sme presvedčení, že Slovanstvo - ako etnický, kultúrny a jazykovo spriaznený spoločenstvo národov a štátov - má dnes všetky predpoklady, aby mohlo splniť svoje poslanie v dejinách ľudskej civilizácie ako neopakovateľný a nezastupiteľný fenomén tvoriaci autentické hodnoty, ktoré sú nenahraditeľnou súčasťou ľudstva. Možno to dokázať však iba vtedy, ak sa poučíme na vlastných chybách a budeme rozvíjať svoje pozitíva a stavať na nich svoju budúcnosť.

Ako ukázal vývoj, najstrašnejšia z katastrof ľudstva - 2. svetová vojna - nemala v Európe víťaza, lebo vyčerpala celú Európu a odsunula ju z prvej pozície svetového vývoja. Ide nielen o vyčerpanosť materiálnych surovinných zdrojov, ale aj zdrojov duchovných - najmä morálnych - a tiež schopnosti nájsť pozitívnu motiváciu pre ďalšie perspektívy života. Súčasný konzumný životný štýl je nielen slabou náhradou plnohodnotného tvorivého života, je aj slepou uličkou, v akej skončili doteraz všetky duchovne vyžité civilizácie.

Práve v oblasti oživenia prirodzených zdrojov pozitívnej motivácie a kladných postojov k hodnotám života a ľudskosti prostredníctvom humanizácie života ako návratu k pôvodným prameňom zmyslu ľudskej existencie a poslania človeka v systéme života a sveta - je priestor na uplatnenie Slovanov a ich autentického prínosu.

Určite sa nesmieme uspokojiť s tým, že osud Slovanstva a jeho poslanie sa naplní v službe cudzím ideám, ideológiám, doktrínam a projektom... ako prostriedkom k naplneniu cudzích zámerov a záujmov. Naše spoločné meno „Slovan“ - znamenajúce v mnohých cudzích jazykoch „otrok“ - nech nám je mementom a kategorickým imperatívom od-

mietnutia takéhoto postavenia či obrazu v očiach iných!

Hoci už doterajší kultúrny a civilizačný prínos Slovanstva je nesporný a významný, nemožno - ako to často robíme - zaspáť „na vavrínoch“. Využívanie a udržanie si nami získaného a často krvou miliónov obetí draho zaplateného postavenia víťaza - je našou tradične slabou stránkou. Prikladom je nielen mocensky vyprázdňovanie stredozápadnej Európy, ale aj koncepcne a mocensky nezvládnuté uvoľnenie nášho ekonomického a trhového priestoru na prospech západu a ostatného sveta. Takýmto - doslova slabošským - konaním si nemožno získať ani slávu, ani prospech, ani rešpekt! Takto si nemožno zabezpečiť ani len rovnocenné partnerské postavenie...

Aj naše spoločné konanie - respektíve treťuhodné nekonanie - v prípade bratovražedného konfliktu v bývalej Juhozápadnej Európe - vyústilo nielen do oslabenia Slovanstva na Balkáne, ale aj do tragickej a nenahraditeľnej straty Kosova a Metohije.

Preď očami nás aj celého sveta v agonii zanikajú Lužickí Srbi v Nemecku. Balkánski Srbi - potrestaní na princípe tzv. kolektívnej viny - boli nielen poníženi vojenskou agresiou, ale aj mocenskou arbitrážou a pošliapaním suverenity ich štátu, ktorá sa uskutočnila bez akejkolvek opory v medzinárodnom práve! Kosovo a Metohija boli darované inej civilizácii, ktorá čoraz agresívnejšie - a počnúc 7. storočím nie po prvý raz! - útočí na územie Európy. Na čo ešte čakáme?!

Mnohokrát sme vyzývali predstaviteľov slovenských národov aj predstaviteľov kresťanských cirkví, aby svojou silou aj autoritou zabránili anexii územia, ktoré je symbolom odvahy a statočnosti srbského národa pri obrane európskej kresťanskej civilizácie. Čo sa ešte musí stať, aby sme spojili svoje sily?!

Zo starodávneho Devina - ako svedka našich najvýznamnejších dejín - z miesta, ktoré patrí Slovákom a zároveň všetkým Slovanom - opäť vyzývame všetkých predstaviteľov slovenských národov a štátov, aby zasadli za stôl vzájomného porozumenia, dohody a účinnej pomoci, aby spojili svoje sily, prestali ustupovať a zastavili lavínu ďalších podobných mocenských arbitráží na úkor slovenských národov!

Zároveň vyzývame všetkých predstaviteľov kresťanských cirkví a osobností aj autority našej európskej civilizácie, aby urobili všetko pre vrátenie Srbsku odcudzených území. Inak bude táto expanzia pokračovať.

V mene desiatok miliónov obetí v boji proti fašizmu a nacizmu a zároveň v mene mierovej budúcnosti európskych národov - nesmieme dopustiť, aby sa fašistický sen o tzv. Veľkom Albánsku naplnil práve v súčasnej demokratickej Európe!

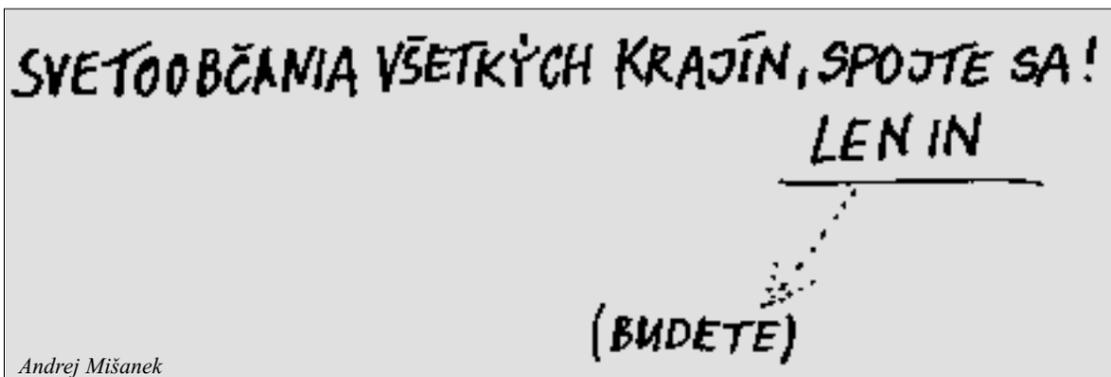
Tak ako sme v roku 1999 z Bradla odsúdili - voči zmluvne spriatelenej Juhozápadnej Európe - konanie Vlády SR, ktorá povolila prelety a presuny bojového materiálu vojsk NATO pre agresiu, dnes - rovnako jednoznačne - vysoko hodnotíme odmietavý postoj súčasnej slovenskej vlády voči ustanúvaniu jednostranného vyhlásenia samostatnosti Kosova.

Zároveň však dôrazne žiadame Vládu SR, aby neustupovala ďalším - sústavne sa zvyšujúcim - maďarským tlakom a požiadavkám. Nech sa slovenský juh nestane ďalším „Kosovom“ a naplnením ďalšieho z fašistických snov - tentoraz o tzv. „Veľkom Maďarsku“.

Devin 4. mája 2008

Za správnosť

VILIAM HORNÁČEK

Andrej Mišanek

Ad: Peter Getting, Klára Jungová - Genetická fraška

Nepozná národ, ktorý by pripúšťal spíneanie vlastných dejín a osobností tak, ako sa to deje u nás. Články, ktoré píše pán Getting pre „najčítanejší týždenník“ PLUS 7 dní, sú toho neodskriepiteľným dôkazom. Ťažko mi je pochopiť, kam až siaha jeho averzia voči všetkému kresťanskému a národnému. Raz je terčom jeho útoky cyrilometodská tradícia, potom biskup Ján Vojtáška, Andrej Hlinka, Jozef Tiso, inokedy prezident Gašparovič, jeho kancelár Milan Čič, predseda vlády Robert Fico, novinár Drahošlav Machala a naposledy si jeho žľouch naplnené pero opäť vzalo na mušku exhumáciu ostatkov prezidenta Dr. Jozefa Tisu, Spoločnosť Andreja Hlinku a v neposlednom rade i mňa. Už ani najzarytejší nepriatelia slovenskej štátnosti nenazývajú prvú Slovenskú republiku fašistickým štátom, len pán Getting vytrvalo ignoruje historické fakty a dôkazy. Najsmutnejšie však je, že v článku Genetická fraška“ (č. 18, z 2. mája 2008) uráža a šíri nenávisť, ktorá sa odráža v jeho slovníku: „handrkovačky o kosti“, „vykopali“, čo chceli“, a podobne. Kde je elementárna úcta pred majetkom smrti?! Proti komu a čomu to pán Getting tak brojí? Proti mŕtvemu katolíckemu kňazovi, ktorého si národ ctil a ctí? Odmietame extrémizmus každého druhu, lebo nemá nič spoločné s porozumením a hľadáním pravdy. Ako sa teda opovažuje nás nazývať pejoratívne nacionalistami a klamármi. Tomuto tzv. „slovenskému publicistovi“ nič nehovorí rozdiel medzi extrémnym nacionalizmom a pozitívnym vlastenectvom, či národnou hrdosťou.

A teraz k niektorým uverejneným pochybnostiam a falzifikátom. Formality súvisiace s exhumáciou, spochybnené pánom Gettingom, boli úradne zabezpečené a nič

sa nedialo pokútne. Bez nich by Marianum nemohlo vydať súhlas, podieľať sa na nej a zinkasovať príslušnú finančnú čiastku. Fotografie kostí uverejňované v týždenníku vôbec nesúvisia s exhumáciou a pán riaditeľ Hrádek bol prítomný len keď jeho pracovníci začali s výkopom. Nemohol teda vidieť ani exhumované ostatky, prípadne predmety. Pravdivé údaje a fotodokumentácia sú zverejnené v publikácii Dr. Jozef Tiso - kňaz a prezident a podstatné úseky exhumácie sú zachytené na videozázname.

A čo dodať k bombasticky pomenovanej „genetickej fraške“? Len nemúdry človek by dal „nejakú“ kosť mŕtveho muža s biologickým materiálom žijúceho človeka odbornej firme na skúmanie rodinnej príbuznosti (Y - chromozómu) po mužskej línii a pritom ešte aj zaplatil slušnú finančnú čiastku. Bola by to blamáž. Analýza sa uskutočnila profesionálne a s doterajším výsledkom sme spokojní, lebo okrem zistených spoločných znakov chromozómov máme prehlásenie, že nevznikol žiaden nesúlad medzi oboma profilmi a to je najdôležitejšie. Napokon zhoduje sa to aj s názorom domáceho odborníka Jána Matúška, ktorého názor cituje pán Getting. Na ďalšie jeho pochybnosti nebudem reagovať, lebo urážajúcu neguje všetko, čo nespadá do jeho ideologického spektra.

Nepredpokladám, že týždenník svoju reakciu uverejní (ako to neurobil ani v prípade osočenia biskupa J. Vojtášku), ale v zmysle zákona sa toho budem domáhať.

V Bratislave 2. mája 2008

STANISLAV MÁJEK

jeho stvárnym v slávnostnej generálskej rovnošate.

Pri všetkej úcte k nemu - Štefánik nepatrí pred SND! Bolo by to nielen zneváženie generála Štefánika, ale aj nepochopenie poslania SND ako symbolu umenia a kultúry. Pred SND patrí významná osobnosť slovenskej kultúry - napríklad národný umelec Eugen Suchoň - ktorý, ako najvýznamnejší slovenský skladateľ, dodnes v hlavnom meste SR nemá svoj dôstojný pamätník.

Vyzývame štátnu reprezentáciu SR a predstaviteľov Bratislavy, aby zabezpečili generálovi M. R. Štefánikovi dôstojný pamätník ako prejav tej najvyššej úcty k jeho osobnosti a jej odkazu na tom najčestnejšom mieste hlavného mesta SR!

Navrhujeme odliatu bronzovú sochu M. R. Štefánika v leteckej kombinéze - bez pylónu s českým štátnym symbolom - umiestniť na letisku M. R. Štefánika v Bratislave alebo v areáli Štefánikovej mohyly na Bradle.

Žiadame Vládu SR - konkrétne Ministerstvo kultúry SR - aby neodkladne vypísalo verejnú anonymnú súťaž na vytvorenie veľkoryso koncipovaného a súčasnej dobe a slobodnému postaveniu slovenského národa zodpovedajúceho dôstojného pamätníka generála M. R. Štefánika v jeho slávnostnej generálskej rovnošate symbolizujúcej hrdinu - osloboditeľa a umiestnila ho na Námestí slobody pre Úradom vlády SR a v blízkosti Prezidentského paláca.

(Dokončenie z 1. strany)

Chiméra bezbrežného trhového liberalizmu opantala i vtedajšiu politickú špičku Česko-Slovenska, inšpirovanú takým insitným ekonómom v oblasti transformácie, akým bol Jeffry Sachs a ďalší jemu podobní západní „experti“, a to i napriek tomu, že je to paradigma, ktorá usprednostňuje úzke egoistické záujmy niektorých jednotlivcov a určitej skupiny ľudí na úkor uspokojovania potrieb národa ako celku. Tento variant nám poslúžil napokon za vzor na formovanie známeho programu „šokovej terapie“, hoci sme mali pripravené aj iné rozumnejšie riešenia.

Bývalý spoluautor privatizácie Tomáš Ježek hovorí dnes o zlyhaní transformácie. Podľa neho na vine bolo to, že nešlo vtedy o pravý liberalizmus, ale o falošný liberalizmus. Nastolený chaos v hospodárstve sa mu dokonca ešte máli.

S liberálnym trhovým hospodárstvom koketovali i slovenskí politici. Svedectvom sú roky 1998-2006, kedy Slovensko vykonalo celý rad nenáležitých trhov orientovaných reforiem, čím si „získalo povest' reformátorskej krajiny s liberálnou ekonomikou“. Po ôsmich rokoch vlády liberálov a ich experimentovania s hospodárstvom cítili sa slovenskí občania nimi natoľko nasýtení a vyčerpaní, že zatúžili vo voľbách po zásadnej zmene. Výmena bola skutočne nevyhnutná.

Je však na škodu vecí, že dosiaľ nemáme sformovaný slovenský variant kapitalizmu spočívajúci na základoch koordinovanej a sociálnej trhovej ekonomiky a rešpektujúci pritom národné osobitosti. Pre Európu zostáva fenomén sociálneho štátu jedinečný príklad.

Francis Fukuyama, známy americký liberálny filozof a politológ, napísal, že „...žiť v liberálnej demokracii je v skutočnosti niečo, čo si ľudia osvojujú postupne...“ Ďalej tvrdí, že „dávno pred liberálnou demokraciou treba mať fungujúci štát (niečo, čo nikdy z Nemecka ani z Japonska po porážke v druhej svetovej vojne nevyzimizlo)“. Podobne v „štyroch ázijských tigroch“ mal mocnejší štátny aparát možnosť širokej kontroly nad hospodárstvom a viesť tak aktívnu politiku rozvoja a realizovať strategické rozhodnutia týkajúce sa ekonomickej expanzie.

Naproti tomu dostal sa u nás inštitút štátu v začiatkoch transformácie

Liberalizmus a pôvod absencie prosperity a nehumánosti v ekonomickej transformácii

na vedľajšiu koľaj. Namiesto toho, aby vytváral optimálny rámec pre transformáciu hospodárstva, na postupné oživenie a etablovanie trhu a na korigovanie jeho nezdravých výstrelkov, malo byť kľúčovou úlohou štátu jedine nastolenie a dodržiavanie zákonov v súlade s predstavami klasika liberalizmu Fridricha Hayeka.

Pred naštartovaním reformných krokov chýbala Slovensku jasná koncepcia a dlhodobý výhľad postupu vývoja spoločnosti. Nevypracovali sa analýzy stavu ekonomiky, nesformovali sa ciele, ktoré spoločnosť a hospodárstvo by mali dosiahnuť a ani kroky ako sa k nim dostať.

Absencia týchto predstáv na začiatku transformačného konania vyplývala z nesprávnej interpretácie otázky, čo je spoločným záujmom občanov slobodnej spoločnosti. Podľa Tomáša Ježka „...tým záujmom nie je nejaký stav vecí, dajme tomu päťročný hospodársky plán, ale sú to pravidlá“.

Súčasnne treba poznamenať, že u nás sa prestalo rozmýšľať o budúcnosti v časových horizontoch. Ani po osemnástich rokoch nemáme také významné dokumenty pre budúcnosť, ako je vízia vývoja spoločnosti a stratégie rozvoja hospodárstva na rôzne časové obdobia. Chýba nám rámcové itenárrium, a preto stále tápeme vo tme.

Jednou z príčin tohto stavu je, že nevyužívame na to náš kvalifikovaný ľudský kapitál, ale naopak, zatracujeme ho a na oživenie hospodárstva neposkytujeme ani zodpovedajúce finančné zdroje.

Chápeme, že sú ťažkosti s vypracúvaním takých kardinálnych materiálov týkajúcich sa hospodárstva a že tieto pramenia i z toho, že Slovensko nemá žiadnu vlastnú multinacionálnu spoločnosť. Preto vládna garnitúra má malý priestor na prijímanie strategických rozhodnutí. Pri výskyte náhodných alebo nepredvídateľných udalostí

v globálnej ekonomike sme tak oveľa zraniteľnejší.

V rámci reformy vlastníckych práv mala sa stať kľúčom k vyššej efektívnosti hospodárenia podnikov ich privatizácia (veľká privatizácia), ktorej formy sa postupne menili.

Na základe odporúčaní „naslovo-zvatých odborníkov“ zo Západu sa táto glorifikovala a kreslila v ružových farbách, nadejajúc sa, že po jej uskutočnení zavládne u nás ekonomickejší rozkvet, nebudaj raj na zemi. Od nej sa očakávalo tiež to, že vytvorí nové zdroje kapitálu pre kapitálovo podvyživenú ekonomiku.

Privatizácia bola divokou rozlúčkou so socialistickým hospodárstvom. Niektorí autori tvrdia, že „kupónová privatizácia možno vyvolala spočiatku menší pocit nespravodlivosti...“ Obchodovaním s akciami a inými cestami došlo však ku koncentrácii majetku u skupiny ľudí, ale za cenu okrádania ostatných. Pre „vyvolencov“, t. j. pre ekonomicke a politické „elity“ stala sa neopakovateľnou príležitosťou na akumuláciu bohatstva a vplyvu v spoločnosti, zatiaľ čo prevažnú väčšinu občanov pripravila o plody minulej práce. Masívne privatizácie nazývajú sa preto aj prechodom cez slzavé údolie.

Keď sa pozrieme na súčasnú našu scénu, vidíme, že bitky na nej o zvyšné, ale stále ešte slušné „kosti“ pokračujú. Je to ponížujúce a odsúdeniahodné, keď niektorí priaznivci s politickou mocou, ktorí by mali byť vzorom vyspelého morálneho správania sa v spoločnosti, zlyhávajú a nekonajú v prospech celku, ale pre svoje egoistické záujmy. Taký stav sotva hraničí s demokraciou a právnym štátom.

Degradácia rozvoja ľudských zdrojov a morálky

Už v čase nástupu transformácie začalo prechádzať ľudstvo do postin-

dustriálnej etapy, t. j. do éry vedomostnej civilizácie, v ktorej hlavným faktorom rozvoja sú vedomosti a ich nositeľmi ľudské zdroje. Aj Slovensko sa nachádzalo na jej prahu. Správalo sa však tak, akoby sa ho tieto nové trendy vôbec netýkali. Transformácia sa nevzťahovala na piliere rodiacej sa novej spoločnosti, t. j. na vzdelanie, vedu a výskum, vývoj, a preto zostali tie úplne bokom.

„Určitý záujem“ prejavili vlády a politici o vedomostnú spoločnosť a o jej základné aktivity, aj to väčšinou verbálne, až po prijatí Lisabonskej stratégie a osobitne v predvoľbnom období. Ľudské zdroje a vedomostná spoločnosť sa dnes síce často skloňujú, v tomto smere sa však málo robí. Je poľutovaniahodné, že dotácie na vzdelanie a výskum dlhodobo zaostávajú za európskym priemerom. Žiaľ, i za susednými krajinami.

Z prieskumu bruselského nezávisleho „think tanku“ Lisbon Council vyplýva, že Slovensko je krajinou, ktorá najviac podceňuje investície do ľudského kapitálu. Oproti priemeru v starej EÚ predstavujú len 31,1%. Jedným z dôsledkov tohto nepriaznivého stavu je nízka úroveň slovenského vysokého školstva. Medzi TOP 50 v Európe nie je ani jedna naša univerzita. Hneď na začiatku rebríčka nachádzame Univerzity Helsinky (4. miesto) a Univerzity Oslo (5. miesto).

V dôsledku jednostranného ekonomickeho nazerania na život nastal hromadný príklon k hodnotám konzumného typu. U istých spoločenských vrstiev slúži demonštratívna spotreba na reprezentáciu „výnimčnosti“ ich spoločenského statusu, ku ktorému sa dostali väčšinou nečestným spôsobom. Spolu s týmto trendom postupuje duchovné a kultúrne ochudobňovanie spoločnosti, jej deformácia. Formuje sa jednorozmerný človek bez humanistickej podstaty,

ktorej sprievodnými javmi sa stávajú také neresti ako egoizmus, agresivita, korupcia, brutalita, kriminalita, sexualita, „človek človeku vlkom“ apod. V jednom zo sociologických výskumov bola drvivá väčšina opýtaných toho názoru, že naša spoločnosť sa nachádza v morálnej kríze. Marián Gavenda, šéfredaktor Katolíckych novín, sa vyjadril o súčasnej našej kultúre, že robí obrovské zločiny proti ľudskosti a že to súvisí s absolutizovanou slobodou, ktorá ničí človeka. Podľa prezidenta Ivana Gašparoviča je to príznačný atribút západnej civilizácie. V tejto súvislosti autor cituje Ericha Fromma, ktorý tvrdí, že „rozumom sme v dvadsiatom prvom storočí, ale naše srdce je v dobe kamennej“. Problémom veľkého rozvratu západnej civilizácie sa venuje mnoho publikácií, napríklad aj známa kniha Patricia J. Buchanana pod názvom „Smrť západu“. V tomto kontexte platí, čo napísal Ivan Klinec, že „meníme spoločnosť, ekonomiku, ale nemeníme seba...“. A ďalej to, že „nie sme tu na to, aby sme sa požírali. Oveľa dôležitejšie sú kolaboratívne siete spolupráce...“

Významný profesor USA Peter Drucker na XV. Medzinárodnom kongrese CIOs o manažmente r. 1969 v Tokiu vyjadril túto pozoruhodnú myšlienku: „Ekonomicke a sociálne rozvoj je výsledkom manažmentu. Bez prehnaneho zjednodušenia možno povedať, že nie sú málo vyvinuté krajiny, ale sú krajiny s málo vyspelým riadením... Rozvoj je skôr otázkou ľudských zdrojov než ekonomickeho bohatstva, pričom vytváranie a usmeňovanie týchto zdrojov je úlohou manažmentu. Preto manažment sa rýchlo stáva...základnou potrebou v rozvíjajúcich sa krajinách.“

Nadväzne na ďalšiu jeho tézu, že „...manažment je zároveň i kultúra a systém hodnôt a názorov“, je veľmi podnetný koncept etickej trhovej ekonomiky, americkej futurologičky a ekonomky Hazel Hendersenovej, ktorá sa zaoberá tým, ako sa dajú vložiť do ekonomiky a správania podnikateľov etické normy, ktoré u nás vo veľkej miere absentujú. To sú vážne témy dneška, ktorými sa má spoločnosť a v nej aj naše vysoké školy intenzívne zaoberať.

MIKULÁŠ SEDLÁK

Vincentina je nielen planétka objavená r. 1931, ale aj liečebné centrum či „poradňa pre psychosomatickú relaxáciu“ v Bratislave, ktorú pred sedemdesiatimi rokmi založili dvaja doktori, vie medicíny, z ktorých sa medzičasom vykľukli alternatívni liečitelia. Práve ich, Inu Mikolaiovú a Vincenta Máčovského hostila vo februári vo svojej talkshaw Alena Heribanová.

Prinajmenšom druhé meno nejedného diváka podnietilo zaloviť v pamäti. Nie je to nebudaj ten, čo...? Chvalabohu, nemuseli sme dlho hádať. Samotný hosť sa svojou minulosťou síce veľmi nevystatoval, zato pani Heribanová ho donútila priznať sa: áno, pôsobil ako námestník ministra, za Válka, Koyša, ba tri mesiace i za éry Majstra Chudíka. Viac sa o svojom fungovaní nerozširoval a hostiteľka našťastie nemala potuchu, koho si to vlastne pozvala: niekdajšieho generálneho riaditeľa Sekretariátu vlády SSR pre veci cirkevné, ktorého z postu riaditeľa novozámockej knižnice na hviezdnu dráhu, vtedy ešte nie do blízkosti Vincentiny, vynesla tzv. normalizácia.

Zato verejnosť sa s týmto menom stretla nedávno znovu a v podstatne iných súvislostiach, pri pripomienke

sviečkovej demonštrácie. Medzi prominentnými divákmi, ktorí vtedy v marci 1988 sledovali z terasy Carltonu brutálny zásah svojich ozbrojených zložiek na Hviezdoslavovom námestí, nechýbal totiž ani súdruh Máčovský. Ocitol sa v dobrej spoločnosti takpovediac seberovných: poli-tickej veličiny menom Gejza Šlapka, ministra vnútra Lazara, vrchného eštabáka A.

S vyvíjaním nátlaku na cirkev mal ostatne Máčovský už skúsenosti, napríklad keď išlo o to, zabrániť, aby za biskupa vymenovali J. Sokola. V liste z 23. 9. 1987 adresovanom arcibiskupskému úradu v Trnave pripomenul, že Sokol bol „počas pôsobenia v Bratislave veľmi aktívny, zamieraval sa na mládež, udržiaval i spojenie s tajnou cirkvou a laikmi“, neunikla mu ani

muje Máčovský vyznávačov ezoteriky, spolu so svojou partnerkou, pribežne, v dielach ako Myšlienky života v hladine alfa alebo Také obyčajné zázraky sa prezentoval okrem iného ako fundovaný znalec biblie, najmä Nového zákona. Nielen to, v najnovšom opuse sa verejnosti, najmä tej s krátkou pamäťou (teda väčšine), prezentuje takpovediac vo vlastnej réžii

človeka, ktorý bol pri tom. Autenticky, bez servítky, bez cenzúry“. I reklama sa zaobíde bez servítky: „Najkontroverznejšia kniha roku 2008! Obmedzený počet výtlačkov!“

Rovnako rád ako do hladiny alfa sa náš guru ponára do vlastnej minulosti. Otázky, ktoré stáde vydoluje, mieri rovnako k podstate: „Bola nežná revolúcia naozaj nežnou? Je cirkev naozaj svätá? Je človek, pracujúci v tajnej službe v prospech štátu v ktorom žije, hrdina? Alebo patrí na okraj spoločnosti?“ Pýta sa, pravdaže, rečnícky, odpoveď poznáme, akurát sa môžeme čudovať, za čo oča-káva vďačnosť akurát od cirkvi. Spoveď má byť totiž tvorcovým „poďakovaním“ sa socialistickej vlasti a cirkvi za ich vďačnosť.“

Pochopiteľne, v spomínanej talkshaw na toto reč neprišla. Ktovie, večne usmiate a pohodovú hostiteľku by to ani nezaujímalo. Miesto toho umožnila V. Máčovskému zvestovať nadčasové pravdy, napríklad, že liečiteľ - teda ani on sám - nesmie upadnúť do hriechu (sic!) a že „šťastie sa môže stať vlastnosťou človeka“. Mimochodom, strážny anjel niekdajšieho režimného šéfa nad cirkva-mi sa volá Umabel.

LUDOVIT PETRAŠKO

S virgulou a obuškou

Lorenca aj Miroslava Válka, v tom čase ešte národného umelca.

Máčovskému sa dostalo tejto pocty ako členovi politickej komisie, ktorú predsedníctvo ÚV KSS zriadilo na to, aby sa zhromaždeniu zabránilo a ak inak nie, aby sa bez milosti rozohňalo. Pokiaľ ide o jeho podiel, skromne pripustil, že mu vraj uložili akurát „zistiť postoje oficiálnych predstaviteľov rímskokatolíckej cirkvi k pripravovanej manifestácii“. Zato správa pre ÚV KSS je konkrétnejšia: podľa nej sa práve jeho sekretariát postaral, aby „sa predstavitelia rímskokatolíckej a gréckokatolíckej cirkvi od podujatia dištancovali“.

snaha menovaného „plniť požiadavky Vatikánu a tajnej cirkvi“. Z toho vyplynulo, že „kandidát ne-má predpoklady pre plnenie úloh vo vyšších cirkevných funkciách“, no a konieckoncov: „Každé zriadenie cirkevného orgánu, voľba či menovanie do cirkevnej funkcie vyžaduje predchádzajúci štátny súhlas“. Basta fidi!

Ako mohli súdruhovia tušiť, že chovajú na hrudi hada, ktorý potajme experimentuje s virgulou a nilským krížom, robí hókusy-pokusy s astrálnym telom, ba nevylučuje ani možnosť únosu do vesmíru? Dnes už o aktuálnom stave svoj-ho bádania infor-

este ináč: ako „posledný komunistický biskup“, a to rovno spoveďou. Pravdaže, nie hocakou, lež „spoveďou človeka. Hrdinu. Diplomata. Niekdajšieho námestníka ministra kultúry. Najvyššieho predstaviteľa socialistického štátu pre veci cirkevné na Slovensku. Filozofa, ľudového liečiteľa, pracovníka tajnej služby, dnes zaslúžilého dôchodcu“. Toto všetko stihol tento vyznávač idey o putovaní duší nie azda vo svojich predošlých existenciách, ale za šesťdesiatšesť rokov svojho zatiaľ posledného pozemského jestvovania. Jeho dielo „je zrkadlom doby od II. svetovej vojny do dnes. Očami

Útla publikácia newyorského profesora politológie Normana G. Finkelsteina: Průmysl holokaustu. Úvahy o zneužívání židovského utrpení. (Z anglického originálu The Holocaust Industry: Reflections on the Exploitation of Jewish Suffering preložil Miroslav Brzobohatý. Doslov Pavel Barša. Praha : Dokořán 2006, 151 s.), vyvolala na Západe búrlivú diskusiu a ostré polemiky. Ako uvádza autor v predhovore k prvému vydaniu publikácie (r. 2000) kniha sa dostala do čela bestsellerov v Brazílii, Belgicku, Holandsku, Nemecku, Rakúsku a Švajčiarsku. Diskusie a polemiky o nej zaplnili stránky významných európskych novín a časopisov, stala sa témou početných rozhlasových a televíznych relácií. Je len pochopiteľné, že najväčšie a najbúrlivejšie diskusie vyvolala publikácia v Nemecku. Hneď po jej prvom vydaní bola preložená do 16 jazykov, a v nasledujúcom roku (2001) sa pripravovali preklady do ďalších 19 jazykov. (Je však príznačné, že slovenského prekladu Finkelsteinovej publikácie sme sa nedočkali do dnešných dní, a tak sa zdá, že sa ho ani tak skoro nedočkáme.) S uvedenými diskusiami na Západe, ktoré nadobúdali charakter celonárodných diskusií, ostro kontrastovalo priam hrobové ticho v USA, a to aj napriek tomu, že kniha vyšla v New Yorku. Po počiatocnom mlčaní spustili médiá v USA, ovládané zväčša americkou židovskou loby, organizovanú hysterickú kampaň. Ako uvádza prof. Finkelstein prevzali na seba úlohu verejného mediálneho sudcu (New York Times, New York Book Review, Commentary, Wall Street Journal) s evidentným cieľom negatívne ovplyvňovať verejnosť v USA a v zahraničí o autorovi a jeho publikácii.

Na Slovensku, či už v odborných kruhoch alebo aj v médiách, zavládlo o autorovi a jeho podnetnej knihe hlboké mlčanie. (Pritom je zaujímavé, že ani na stránkach slovensko-židovských novín Delet doposiaľ nebol, a vyzerá to, že ani tak skoro nebude, záujem o diskusiu o aktuálnych témach, ktoré vo svojej publikácii nastolil prof. Finkelstein.) Jednou z hlavných príčin tohto zarážajúceho mlčania je zrejme aj tá skutočnosť, že po roku 1990 sa dejinami holokaustu začali na Slovensku konjunkturálne zaoberať aj tí, ktorí boli nielen oddanými prívržencami predchádzajúceho totalitného režimu, ale - ako reprezentanti režimu - sa stali aj militantnými vykonávateľmi politiky štátotransy. (Jedným z nich je bývalý profesor na Vysokej škole politickej ÚV KSC v Bratislave, v súčasnosti riaditeľ Múzea židovskej kultúry, Pavol Mešťan, ktorý ešte aj v roku 1989, z poverenia KSC, prenasledoval a škandalizoval disidentov na verejných stretnutiach s občanmi.) Bolo by skutočne veľmi zaujímavé analyzovať, kto všetko sa začal po roku 1989 „živiť“ na Slovensku problematikou holokaustu. Totiž po páde komunizmu táto atraktívna téma umožňovala vysokým nomenklatúrnym, komunistickým kádrov prekrýť svoju totalitnú minulosť. Z militantných marxistických internacionalistov a ideológov sa z večera na ráno stali bojovní svetobčania a demokrati. Uvedená „téma“ im umožnila bez akýchkoľvek problémov začať sa so svojou „novou“ identitou (svetobčan - demokrat) do spoločnosti, a čo bolo najdôležitejšie - vylučovala akúkoľvek kritiku ich totalitnej minulosti. Totiž prípadným kritikom reálne hrozilo verejné obviňovanie z „antisemitizmu“, so všetkými negatívami, čo takéto verejné biľagovanie so sebou prináša. Toto náhle „objavovanie“ svojich židovských koreňov bývalými vysokými komunistickými kádrmi však nie je ani nebolo akýmsi zvláštnym a ojedinelým slovenským špecifikom. Tento jav mal svoju zákonitosť a pravidelne sa opakoval najmä v bývalom socialistickom tábore, po páde svetového komunizmu však nadobudol globálny charakter.

Norman G. Finkelstein (1953) sa narodil v USA. (Jeho rodičia pochádzajú z Poľska, prežili varšavské geto a koncentračné tábory Osvienčim a Majdanek.)

Na univerzite v Princetone získal v roku 1988 doktorát za prácu o teórii sionizmu. Následne pôsobil ako vysokoškolský učiteľ. Stal sa medzinárodne uznávaným odborníkom v oblasti výskumu holokaustu. Do povedomia vstúpil svojimi štúdiami o izraelsko-palestínskych vzťahoch, ale širšia odborná verejnosť ho začala vnímať od vydania publikácie (spoluautor Ruth B. Birnová) A Nation on Trial. The Goldhagens Thesis and Historical Truth. (New York : Metropolitan Books 1998), ako aj od predchádzajúcej polemiky s vedúcim katedry holokaustu na Harvardskej univerzite prof. Danielom J. Goldhagenom. Finkelstein a Birnová, pri celkovom hodnotení mimoriadne rozsiahlej literatúry o holokauste, rozdelili ju do dvoch základných skupín:

1. vedecká literatúra o holokauste
2. ideologická beletria o holokauste.

JÁN BOBÁK

Výchova holokaustom

A práve medzi ideologickú literatúru o holokauste zaradili uvedení autori aj prácu prof. D. J. Goldhagena. Totiž ústrednou tézou Goldhagenovej práce je tvrdenie, že nemecké obyvateľstvo nebolo o nič menej antisemitské než členovia NSDAP. Goldhagen sa pritom ani len neusiloval predložiť relevantné dôkazy pre toto svoje scestné tvrdenie. Tento ideologický pohľad na holokaust, pripisujúci nemeckému národu kolektívnu vinu za vyvražďovanie Nežidov a Židov v období druhej svetovej vojny, je v podstate len pokračovaním komunistickej propagandy, ktorá bola na vzostupe na sklonku vojny a svoj vrchol dosahovala v období studenej vojny, keď Nemecká spolková republika sa stala jedným zo strategických partnerov USA v zápase proti svetovému komunizmu.

Hlavnou ideou Finkelsteinovej publikácie Priemysel holokaustu je téza, že židovská loby v USA (Finkelstein ju označuje termínom „priemysel holokaustu“, resp. Holokaust) od konca 60. rokov minulého storočia z mocenských a finančných dôvodov instrumentalizovala holokaust. Okrem úvodnej a záverečnej časti je publikácia rozdelená do troch základných kapitol. V prvej kapitole Ako sa z holokaustu vyrába kapitál sa prof. Finkelstein venuje genéze procesu instrumentalizácie priemyslu holokaustu, súčasne analyzuje dvojitú povahu americkej politiky v otázke ľudských práv. Podľa autora, do konca 60. rokov 20. storočia Američania vo všeobecnosti, ako aj americkí Židia (vrátane židovských intelektuálov), venovali len veľmi malú pozornosť nacistickému holokaustu. Do konca 60. rokov minulého storočia holokaust v USA nepripomínali v podstate žiadne pamätníky, nebola prejavovaná verejná úcta týmto obeť. Paradoxné bolo, že to boli práve hlavné židovské organizácie v USA, ktoré sa bránili uctievať túto pamiatku (s. 20). N. G. Finkelstein vidí hlavnú príčinu takéhoto ich postoja v konformnej politike vedenia amerických židovských organizácií, v politickom ovzduší, aké prevládalo v USA na počiatku studenej vojny.

Americké židovské organizácie sa svojimi postojmi neodchyľovali od oficiálnej politiky USA a z pragmatických dôvodov „zabudli“ na holokaust, keďže Nemecká spolková republika sa od roku 1949 stala v Európe rozhodujúcim americkým spojencom proti ZSSR. S touto politikou USA sa stotožnili také vplyvné organizácie ako Americký židovský výbor (AJC), Svetový židovský kongres (WJC), ako aj Liga proti hanobeniu (ADL). A práve Liga proti hanobeniu bola prvou významnejšou židovskou organizáciou, ktorá v roku 1954 vyslala do Bonnu svoju oficiálnu delegáciu. Uvede-

né židovské organizácie intenzívne spolupracovali v tejto dobe s vládou v Bonne na potlačení „antiamerickej vlny“ v západnom Nemecku, ktorá v tomto období vyjadrovala všeobecný židovský názor (s. 21).

Na sklonku druhej svetovej vojny a bezprostredne po jej skončení ZSSR zneužíval holokaust nežidovského a židovského obyvateľstva na svoje veľmocenské ciele. Prostredníctvom rozsiahlej propagandy, do ktorej sa intenzívne zapojili aj komunistické strany riadené z Moskvy (vrátane prokomunistickej ľavice na Západe), začala sa v strednej a východnej Európe „legitimovať“ nová genocída (holokaust) uplatňovaná voči nemeckému obyvateľstvu na nehumánom princípe kolektívnej viny. Heslá s rasovým zafarbením „Nemec nie je človek!“, „Dobrý Nemec je len mŕtvy Ne-

mec!“ ospravedľovali brutálne násilie a pripravovali rozsiahle etnické čistky, ktoré sa čoskoro uskutočnili na územiach obsadených Červenou armádou. A práve v tomto ovzduší násilia a rozsiahlych etnických čistiek sa zrodila aj ideologická literatúra o holokauste, ktorá z pohľadu Moskvy navonok zdôvodňovala a ospravedľovala genocídu nemeckého obyvateľstva v strednej a východnej Európe.

Po skončení vojny sa do ideologickej vojny ZSSR proti USA, Vatikánu, Nemeckej spolkovej republike aktívne zapojili aj satelitné štáty Moskvy, na území ktorých žila početná nemecká menšina (Poľsko, Česko-Slovensko). N. G. Finkelstein otvorene vyčíta americkému židovstvu, že najmä v období studenej vojny sa len v jednom špecifickom prípade dovoľavalo holokaustu, „aby mohlo verejne odsúdiť ZSSR“ (s. 22). Týmto postojom sa podľa Finkelsteina chcelo americké židovstvo verejne dištancovať od židovskej ľavice a zapáčiť sa vládnucim elitám v USA. Na škodu vecí však prof. Finkelstein neanalyzuje fenomén „židovskej ľavice“ v období studenej vojny. Táto sa totiž, na strane Moskvy, aktívne zapojila do ideologického a politického zápasu proti USA. Najmä jej stalinistickej a trockistickej časti nie je možné prisudzovať atribút demokracie a humanizmu. Má totiž svoj nemalý podiel na zločinoch komunizmu vo svete, čo prof. Finkelstein akosi prehliada. Totiž Finkelstein vo svojej práci ani neskryva, že jeho sympatie patria predovšetkým „ľavici“.

Podľa prof. Finkelsteina americké židovstvo „objavilo“ nacistický holokaust až po arabsko-izraelskej vojne v roku 1967, a ako mimoriadne účinnú zbraň (akási židovská Wunderwaffe) ho začalo totálne zneužívať na presadzovanie si svojich politických a finančno-ekonomických záujmov. Od tejto doby sa stal Holokaust v politike americkej židovskej loby neodmysliteľnou súčasťou jej života. Podľa Finkelsteina súviselo to aj s tým, že po júnovej vojne v roku 1967 sa Izrael stal významným mocenským faktorom v americkom strategickom plánovaní.

A práve v tomto zmenenom medzinárodnom kontexte (strategická orientácia USA na Izrael) vidí prof. Finkelstein hlavnú príčinu zásadnej zmeny postoja amerického židovstva k holokaustu. Doslovne píše: „Aby mohli židovské elity lepšie chrániť svoje strategické bohatstvo „spomenuli“ si na holokaust“ (s. 28). V tejto súvislosti uvádza najmä závažnú osobnú kariéru ideológa priemyslu holokaustu kontroverzného Elieho Wiesela. Ako doslovne píše: „Herci, ktorí dovtedy dostávali len vedľajšiu rolu, mohli byť teraz (t. j. po instrumentalizovaní

priemyslu holokaustu, pozn. J. B.) obsadzovaní do najdôležitejších rolí v dráme studenej vojny“ (s. 26). A s masívnou podporou americkej židovskej loby začal Izrael od roku 1967 vytĺkať z Holokaustu politický kapitál. (Prvýkrát si to Izrael otestoval v procese s A. Eichmannom.) Hneď ako bol priemysel holokaustu ideologicky prepracovaný, veľmi rýchlo sa osvedčil ako mimoriadne účinná zbraň na odvrátenie akejkoľvek kritiky Izraela. (Arogantné ignorovanie rezolúcií OSN zo strany Izraela, rozsiahle etnické čistky na palestínskom území, pretrvávajúca okupácia palestínskeho územia spojená s hromadným vyvražďovaním civilného obyvateľstva, vrátane detí, nesúce znaky genocídy.)

Ako najvýznamnejšie organizácie a inštitúcie priemyslu holokaustu uvádza prof. Finkelstein Americký židovský vý-

bor (AJC), Svetový židovský kongres (WJC), Liga proti hanobeniu (ADL), Centrum Simona Wiesenthala, Múzeum holokaustu vo Washingtone, ako aj Múzeum Jad Vašem v Izraeli. Finkelstein cituje z izraelského časopisu Haaretz, v ktorom komentátor s uspokojením písal o židovskom masacre libanonských civilistov v Quane v roku 1996 - Izrael môže vrazdiť beztriestne, pretože „máme Ligu proti hanobeniu...“, Jad Vašem... a múzeum holokaustu“ (s. 61). „Dovoľávanie sa Holokaustu“, uzatvára prvú kapitolu prof. Finkelstein, „bolo taktickým manévrom, ako prehlásiť akúkoľvek kritiku Židov za neoprávnenú: takáto kritika mohla prameniť iba z chorobnej nenávisťi“ (s. 37).

V druhej kapitole Podvodníci, kšeftári a dejiny sa prof. Finkelstein venuje otázke ideologického hodnotenia holokaustu. Píše, že nacistický holokaust sa stal Holokaustom (píše s veľkým začiatočným písmenom, t. j. priemyslom holokaustu, pozn. J. B.) Tento vykonštruovaný Holokaust spočíva podľa neho na dvoch základných dogmách:

1. Holokaust predstavuje kategoricky jedinečnú historickú udalosť;
2. Holokaust je vyvrcholením večnej, iracionálnej nenávisťi Nežidov voči Židom.

Podľa autora obidve tieto dogmy Holokaustu vychádzajú zo základných rysov judaizmu a sionizmu, a od roku 1967 tvoria základnú ideologickú výbavu ideologickej literatúry o holokauste. „V najvšeobecnejšej rovine je každá historická udalosť jedinečná...“, oponuje prof. Finkelstein, „a každá historická udalosť nesie v sebe rysy zvláštne a tiež rysy spoločné s inými historickými udalosťami. Anomáliou holokaustu je, že jeho jedinečnosť je považovaná za nepopierateľnú“ (s. 40, podč. J. B.). Finkelstein v tejto súvislosti píše, že po skončení vojny nebol nacistický holokaust chápaný výlučne len ako „židovská záležitosť“, a už vôbec nie ako „ojedinelá historická udalosť“. (s. 39). Ako ďalej píše: „požadavka jedinečnosti holokaustu je i požiadavkou na židovskú jedinečnosť. Teda nie utrpenie Židov, ale to, že Židia (podč. v texte, pozn. J. B.) trpeli, robí holokaust jedinečným“. Inými slovami povedané - „holokaust je mimoriadny, pretože Židia sú mimoriadni“ (s. 43). Prof. Finkelstein v úvode k prvému vydaniu svojej knihy píše, že robiť morálny rozdiel medzi „naším“ a „ich“ utrpením je samo o sebe morálnou paródiou - „Tvárou k utrpeniu Afroameričanov, Vietnamcov a Palestínčanov bolo krédo mojej matky vždy nasledovné - My všetci sme obeťami holokaustu“ (s. 17).

Holokaust priemyslu si najmä z mocenských a zo zisťných dôvodov vyáren-

doval holokaust len pre seba. Riaditeľ Múzea holokaustu v New Yorku Jehuda Bauer „dostal záchvat zúrivosti len pri obyčajnej zmienke, že holokaust zahŕňa viac než len židovské straty“ (s. 137). Podľa ideológov Holokaustu, nacistický holokaust svojim spôsobom vraj potvrdil judaistickú a sionistickú tézu o údajnej „vyvolenosti Židov“ vo svete. Podľa šamana Holokaustu Elieho Wiesela je Holokaust „tajomným“ náboženstvom, ktorého tajomstvo nie je ani možné „odovzdať“ a „nemôže sa o ňom dokonca ani hovoriť“. „A tak nás Wiesel za svoj bežný honorár 25 000 USD (plus limuzína s vodičom) učí, že „tajomstvo pravdy o Osvienčime spočíva v mlčaní“ (s. 42). Wieselove vedúce postavenie v USA, ako „hlavného vykladáča“ holokaustu vyplýva podľa Finkelsteina predovšetkým z tej skutočnosti, že je pre priemysel holokaustu „ideologicky užitočný“ (s. 42).

Prof. Norman G. Finkelstein, ako renomovaný vedecký pracovník, spochybňuje hodnovernosť ideologickej hagiografie o holokauste, ktorá po celom svete zaplavuje v nevidanom množstve knižkupectvá a knižnice. „Vzhľadom k tomu, že väčšina literatúry zaoberajúcej sa Hitlerovým konečným riešením Ľpie na základných dogmách Holokaustu, je z vedeckého hľadiska bezcenná“ (s. 47). Táto literatúra, ako ďalej píše prof. Finkelstein, je „plná nezmyslov, ak nie vyložených podvodov“. Na ilustráciu uvádza poľského emigranta J. Kosińkeho a jeho „pamäť“: Painted Bird; B. Wilkomirského: Fragments a „vedeckú“ tvorbu vedúceho Katedry holokaustu na Harvardskej univerzite D. J. Goldhagena Hitlerovi ochotní katani. Pozoruhodné je, že prof. Finkelstein, z časti akceptuje aj výsledky výskumu, ku ktorým sa dopracovala revizionistická historiografia, stojaca v ostrej konfrontácii s ideologickou hagiografiou o Holokauste, ktorú hromadne fabrikuje priemysel holokaustu. Finkelstein píše, že nie všetka revizionistická literatúra je bez úžitku. Vyzdvihol najmä Davida Irvinga, ktorý „prispeje k našim vedomostiam o druhej svetovej vojne“ (s. 57).

Priemysel holokaustu bezpodmienečne potrebuje pre svoju ďalšiu existenciu nepriateľa a nachádza ho najmä medzi tzv. popieračmi holokaustu. K nim zaraďuje každého, kto neakceptuje ním vyfabrikované lži, výmysly a rôzne manipulácie, na ktorých je postavená celá ideologická tvorba o Holokauste. A najmä rôzne štatistické manipulácie sa stávajú predmetom otvoreného spochybňovania skutočného počtu židovských obeť v druhej svetovej vojne. Doposiaľ uvádzané počty zomrelých len v tábore Osvienčim sa pohybujú v rozmedzí od 74 000 až po 8 miliónov. Doposiaľ posledný údaj - počet 74 000 zabitých v koncentračnom tábore Osvienčim - je údajom z archívu KGB, ktorý 21. septembra 1989 uverejnila sovietska agentúra TASS. Totiž Červená armáda obsadila v roku 1945 Osvienčim a zmocnila sa aj tzv. knihy mŕtvych a iných dokumentov.

Priemysel holokaustu však každý deň servíruje pre tzv. popieračov holokaustu nové a nové argumenty. A preto je aj pochopiteľné, že je to predovšetkým priemysel holokaustu, kto v prvom rade potrebuje pre svoju existenciu zaviesť do legislatívy ako trestný čin, popieranie Holokaustu (kritické hodnotenie ideologickej beletrie o Holokauste). Dôvody sú až príliš priehľadné. Prof. Finkelstein v tejto súvislosti píše: „Napriek všetkým podvodom neexistuje žiaden dôkaz o tom, že popierači holokaustu majú v Spojených štátoch väčší vplyv ako spoločnosť zastávajúca názor, že zem je plochá. Vzhľadom k nezmyslu, ktoré priemysel Holokaustu denne chŕli, je zázrak, že popieračov je tak málo (podč. v texte, pozn. J. B.). Nie je ťažké nájsť motívy ukrývajúce sa za tvrdením, že popieranie holokaustu je rozšírené. Ako inak by sa v spoločnosti presýtenéj Holokaustom zdôvodnilo ešte viacej múzeí, kníh, životopisov, filmov a programov než tým, že sa zaštitíme popieraním holokaustu?“

(Pokračovanie na 10. strane)

(Dokončenie z predchádzajúceho čísla)

Niet slovenskej drámy, slovenský film je mŕtvý, inscenácie sa nevyrábajú a niet ani knižnej dramaturgie, takže z písania a knižnej dramaturgie, takže z písania do šuflíka sa mimo gubernie nedá vyžiť. Prezentácia kultúrne pohostinnejšej Bratislavy v roku 2011 alebo 2013 počas Majstrovstiev sveta v hokeji sa dá možno postaviť na opere a lisztovskej hudobnej tradícii (existujú skvelé dôvody na to, aby sa Bratislava stala Mestom Franza Liszta), ale divadlo prestáva byť k dispozícii a Radošinci, vzácna výnimka z gubernie, to nevytrhnú. Pozoruhodným sa v tomto kontexte javí pocit, ktorý si pestujú poslušní guberniálni sluhovia, že aj v samotnej gubernii chýbajú peniaze. Ich ďalším zdrojom by mohli byť vypredané hľadiská a nadšení sponzori, ale to by sa musela zmeniť základná miera kvality - a sme naspäť v začarovanom kruhu.

Mliečne zuby a čierny zoznam

Divadelná gubernia zákonite trpí generačným problémom, ktorý sa rozhodla - samozrejme, za štátne peniaze - riešiť akciou Mliečne zuby. Poeticky sa tým naznačuje protiváha ku čiernemu zoznamu neposlušných. Autor novoinscenovanej hry nesmie mať nijakú skúsenosť s profesionálnym divadlom. Osvald Zahradník so svojimi stovkami premiér po celom svete veru do Mliečnych zubov nepatrí. Podobnú vekovo obmedzenú súťaž vypísali pred časom aj na televízne hry. My zakázaní samozrejme držíme palce každému mladému autorovi a úprimne mu želáme úspech na javisku aj obrazovke a svetový úspech vo svete. Okrem toho, časť z nich ešte netuší, že ak neprijmú pravidlá gubernie, prijme ich medzi seba my, máme tiež pred sebou perspektívu na dlhé desaťročia... hájaj!

Gubernátori a ich kamarila levobočkov, ako by ich možno označil Karel Kryl, vytvorili z nás metódami aplikovanej darmoturgie v prvej etape disidentov, ľudí zviazaných spoločným osudom, faktom politického prenasledovania. V druhej etape sme reflektovali situáciu. Napr. sme sa dohodli, že súťaž, ktoré pre nás prestali byť korektné a anonymné, už obosielať nebudeme, lebo tým iba podporujeme ilúziu dialógu. V tretej etape sme prešli ku čítaniu svojich textov, slobodnému dialógu o témach a postavách. Pomaly vzniká naša subkultúra a ako k nám pribúda neposlušných, tendujeme ku spájaniu síl na vydávanie samizdatov, dokumentovanie útlaku, zvažujeme internetové vysielanie. Je nás zatiaľ asi štyridsať a keď sa medzi nami objaví aj organizačný duch, pravdepodobne založíme občianske združenie. Zábavné je uvažovať nad primeraným názvom - Klub zakázaných? Verejnosť proti násiliu? Občianske združenie obetí divadelnej gubernie? Obec scenáristov-disidentov? Uvítame každý vtipný nápad.

Pravdepodobne prvé verejné predvedenie samizdatu v 21. storočí sa odohralo na pôde Rusko-slovenského kultúrneho strediska na ulici Fraňa Kráľa 2 vo štvrtok 3. apríla 2008. Zakázanému autorovi staršiemu za opatrného potlesku skupinky odvážnych prítomných venoval zakázaný autor mladší jeden exemplár nového samizdatu. Paradoxne, pred prevratom sa zakázaní autori stretali na pôde amerického veľvyslanectva, kým teraz sa slobodná pôda zrejme presunula na pôdu ruského veľvyslanectva. Bol som zhodou okolností s dvadsiatym ročným odstupom na oboch pôdach, na americkej v roku 1988 oi. napr. s Michaelom Kocábom, na ruskej so „slovenským Čechovom“ v roku 2008 a musím i môžem porovnať - americké pohostenie bolo bohatšie a na ruskej pôde sa mi zdala bohatšia pohostinnosť. Oficiálny program predstavoval jubiliujúceho Osvalda Zahradníka, filmovú ukážku vrcholnej scény legendárnej inscenácie v MCHATE a premiéru knihy Dagmar Podmakovej, ktorá vyšla v slobodnej krajine - v Rusku. Neoficiálnym bodom programu bol začiatok

novej éry samizdatu... podrobnosti radšej neuvádzam. O obnovení samizdatu sa uvažovalo aj na pôde spisovateľských organizácií a môj návrh, aby vychádzali cédečka, na ktorých budú ponuré siluety Mečiara, Dzurindu a Fica ako troch slepých hrobárov slovenskej kultúry, sa zatiaľ neujal. Uvidíme. Podľa údajov Romana Michelka ficovci znížili dotáciu na slovenské knihy na tretinu dzurindovskej, ktorá postupne klesla na desiatinu normálu... samizdat sa za ficovského útlaku zdá nevyhnutným riešením pokračujúcej likvidácie slovenskej literatúry.

Medzi sebou, my zakázaní, nemáme nevráživosť, čo zvyšuje našu živosť. Nekonkurujeme si totiž v nijakom ohľade. Píšeme slobodne a čítame texty s nim

ANDREJ FERKO

V divadelnej gubernii nič nové

bom zákazu - Solovičove tri hry o Štefánikovi, Janíkove nebezpečné komédie, Kočanovo Diabla, scenáre tridsiatich filmov v trezore STV... závidíme Osimu trezorový rekord - Strecha úniku od roku 1971 do leta 2007, 36 rokov. Niekedy sa ťažko dovŕpiť, čo zákaz zapríčinilo. Televízny seriál Jána Soloviča sa nesmie vysielat' kvôli menu autora, úryvok teraz vyšiel knižne. Nasnímaná inscenácia v režii Juraja Nvotu sa dostala do trezoru preto, že režisér odmietol neobsadiť mečiarcami neželaného herca Maroša Landla. Multimediálna komédia Lúpež dejín sa mečiarcovcom aj anti-mečiarcovcom v STV zdala príliš smiešna, až zosmiešňujúca. Jedni z nich ju zakazovali ako protislovenskú, druhí ako proslovenskú. Ťažká dilema. Prečo SA ale nesmú odvysielat' Osmijankove rozprávky? Nevie nik.

Na rozdiel od iných máme vďaka útlaku lepšie vnímanie kontextov a súvislostí, ba až nadprirodzené schopnosti = vidíme nevidi-

vať a ignorovať. Vznikajú komunikačné situácie, ktoré by som ja osobne nevynechal za nič. Jeden z decizorov mi napísal dva listy - oficiálny a súkromný. Hotový poklad! Nevoľníci bojujú ťažký vnútorný boj. Niektorí sa boja s vami rozprávať a súčasne si túžia prečítať najnovšiu komédiu. Niektorí sa učia znásilniť svoje presvedčenie náboženskou slepou vierou. Citujem takmer doslovné. „Nie je predsa možné, aby boli filmy v trezore. Máme demokraciu! A keď sú, tak musia byť nekvalitné. Na posúdenie nekvality by ich však bolo načim odvysielat' a na javisku premiérovať. Nie, len to nie! MUSIA byť nekvalitné. Veď pri tej biede, čo všetko sa na rozdiel od Čiech nevyrába, nie je predsa možné, že by sa niečo neodvysielalo. Veď máme tr-

autora v Bratislave, odohrali ho jednoducho v Rakúsku. Začína to sľubne imidžovo fungovať.“

Štátoprávo a verejnoprávo v gubernii (SND je formálne verejnoprávna ustanovizeň) zdegenerovalo do štátotrápna. Má to plno komických aspektov, o ktorých postupne píšeme a pretkávame nimi ako utešenými a nevymysliteľnými ozdôbkami svoje šuflíkové dramatické diela.

A trápnosť, ako bystro postrehol hrajúci teatroológ Hořínek, patrí medzi estetické kategórie...

Význam diela a jubilea Osvalda Zahradníka, ako mu (ne)rozumejú súkromní vlastníci divadelnej gubernie, sa zhoduje s významom neodpremiérovateľných trezoroviek, ako im (ne)rozumejú súkromní vlastníci „verejnoprávnej“ STV.

hový mechanizmus!!! A tak. Verím gubernátorky, minule povedala niečo také milé, že ona by nemohla... veľmi tolerantná... vyzerá... „

Inszenačný zákaz, filmy v trezore a ďalšie na 21. storočie neuveriteľné fakty nám postupne dávajú krídla v zahraničí. Pribúdajú dramatické súťaže vo svete, na

Tieto dva komplexné fakty predstavujú kľúčové dôkazy na usvedčenie postfašistov in flagranti.

Tento druh kriminality sa právne nedá postihnúť ani naprávať. Formálne ostáva všetko na poriadku. Až na to, že to nemá nič spoločné s dobrými mravmi, čo je pojem, ktorý sa v slovenskom právnom poriadku vyskytuje vo svetle spoločenskej praxe takpovediac nadbytočne, zbytočne a neúčinne. Legálna kriminalita divadelnej gubernie znamená víťazstvo darmoturgie neodborníkov a česť výnimkám - systémový krach kvality slovenského divadla a demokratického dialógu.

Význam ignorovaných textov zakázaných autorov v divadelnej oblasti korešponduje s významom nereprizovaných televíznych diel. Tieto dôkazy sú pomocné, lebo v jednotlivých prípadoch gubernátor bude mechanicky tvrdiť a donekonečna opakovať, že konkrétne dielo nie je kvalitné. (Mierou kvality ostáva pritom poslušnosť.)

Kľúčovým dôkazom sa v tomto stáva štatistický súhrn.

Zakázaní autori súhrnne nemajú slobodu slova. Ich informačným kanálom musí byť javisko a obrazovka, ktoré si vyárndovala nevolená arizujúca skupinka Gubernátor a spol. s.r.o.

Kto do nej nepatrí, stal sa občanom druhej kategórie.

Analógiu arizovania a privatizácie objavil historik Ivan Kamenec. Privatizácia divadelnej gubernie sa úspešne zavŕšila. Michal Dočolomanský na vlastnej koži, priaznivci hereckého umenia Mariána Zednikoviča nevidia jeho stvárnenia počítačového kriminálnika Tomasza Ugorczyka, slovenská kultúra s biľagom tolerovania postfašizmu a neslobody prejavu - každý na svojej úrovni vníma schizofreniu a deformácie, ktoré už nie sú ani fašistické, ani stalinistické, ani normalizačné...

Analógie postfašistickej praxe a fašistickej minulosti sú však jednoznačné. Na Michalovi Dočolomanskom nevidia jeho najslávnejšiu postavu. Jánošík ostáva pre darmoturgov nebezpečným mýtom. Vlyvový agent SMK Milan Kňazko venoval 50 miliónov štátnej dotácie na neexistujúci filmový

projekt, ktorý má pretransformovať vnímanie Jánošíka z polohy ľudového hrdinu na odporného sexistu. Iní zadovážili stovky miliónov na film, ktorý má naopak, pretransformovať historicky rekordnú vrahyňu Bátorýčku, zapísanú aj v Guinnessovej knihe rekordov, na nevinnú obeť, ako to vo svojej dizertácii vyšpekulovala maďarská historička Katy Martonová, ktorá sa neskôr vydala za jedného z najvplyvnejších protagonistov trilaterálnej komisie Richarda Holbrooka. Zvykneme si, lebo si zvyknúť budeme musieť. Jánošík bol oplan a jeho predstaviteľ a treba zákonite ponížiť. Bátorýčka naopak. Kým maďarský agresor má plán aj prostriedky na podporu svojej invázie do hodnotového systému slovenskej kultúry, slovenská vrchnosť nemá ani plán, ani jeho tušenie. Maďarské manželky pánov Holbrooka, Verhaugena a ďalších majú svoju možno prehnajú národnú hrdosť, svoju fungujúcu vzájomnú a z Budapešti dobre koordinovanú komunikáciu, majú čiastočne legitímne záujmy a diskutabilný veľkomaďarský cieľ, chcú obnoviť Hitlerove hranice, majú plán, majú preň obrovskú podporu, aj náhle oslepnutého Bruselu. Čaká nás kultúrne Kosovo, na ktorom potichu a vytrvalo za naše spoločné peniaze pracuje aj divadelná gubernia. A čaká nás aj Kosovo nekultúrne. Bohužiaľ.

Štátotrápno

Historicky prvým najšpičkovejším slovenským odborníkom, ktorého kariéru šmahom ruky zlikvidovali údajní demokrati, zrejme už zostane Prof. MUDr. Rudolf Moravec, DrSc. Už 12. decembra 1989 ho okamžite vyhodili z práce a hoci bol vychýreným špecialistom na najnáročnejšie operácie v brušnej oblasti, už nikdy nesmel ani jednu takúto najnáročnejšiu operáciu uskutočniť. Koľko pacientov doplatilo na to, že ich neoperoval najlepší dostupný špecialista, možno len štatisticky odhadovať.

Koľko divákov stratilo vôbec chuť na divadlo vďaka neodbornej dramaturgii či čiernodierovej darmoturgii prvej scény a celej gubernie, možno po takmer dvadsiatročnej mediálnej okupácii slovenského divadla divadelnou guberniou tiež iba odhadovať.

Vizualizáciou ficovskej éry divadelnej gubernie sa napokon i naostatok stal nezamazateľne paradoxný obraz. „Slovenský Čechov“ nemá a nesmie mať na formálne demokratickom Slovensku už 18 rokov prístup na javisko, Slovensko sa pre neho a ďalších stalo krajinou bez slobody prejavu, a jeho verní diváci sa s ním musia stretať v natrieskaných priestoroch bez javiska, pripomínajúcich maloformistické pivnice 80. rokov ako v bratislavskom Divadle U Rolanda, kde si ani všetci nemajú kde sadnúť a kde vládne podmanivo elektrizujúca atmosféra s opojnou vôňou zakázaného ovocia. Vďaka ruskej diplomacii v neslobodnej krajine za vzácnu chvíľočku pivničnej slobody!

A na prázdnom javisku pred prázdnyimi sedadlami megalomanskej prvej scény niet nijakej atmosféry, žiadne poslanstvo, prázdnota bezmyšlienkovosti, ozvena hluchoty, absencia dialógu. A ktovieaký monológ si tam drmolí, ak ešte vôbec čosi drmolíť má, lebo sa zdá, že všetko drmoliteľné sa mu už dávno dávne pradávo dovymolilo, maloformistický gubernátor, zvrchovaným slovenským štátom v krachujúcom rezorte kultúry vari najbohatšie dotovaný neodborník.

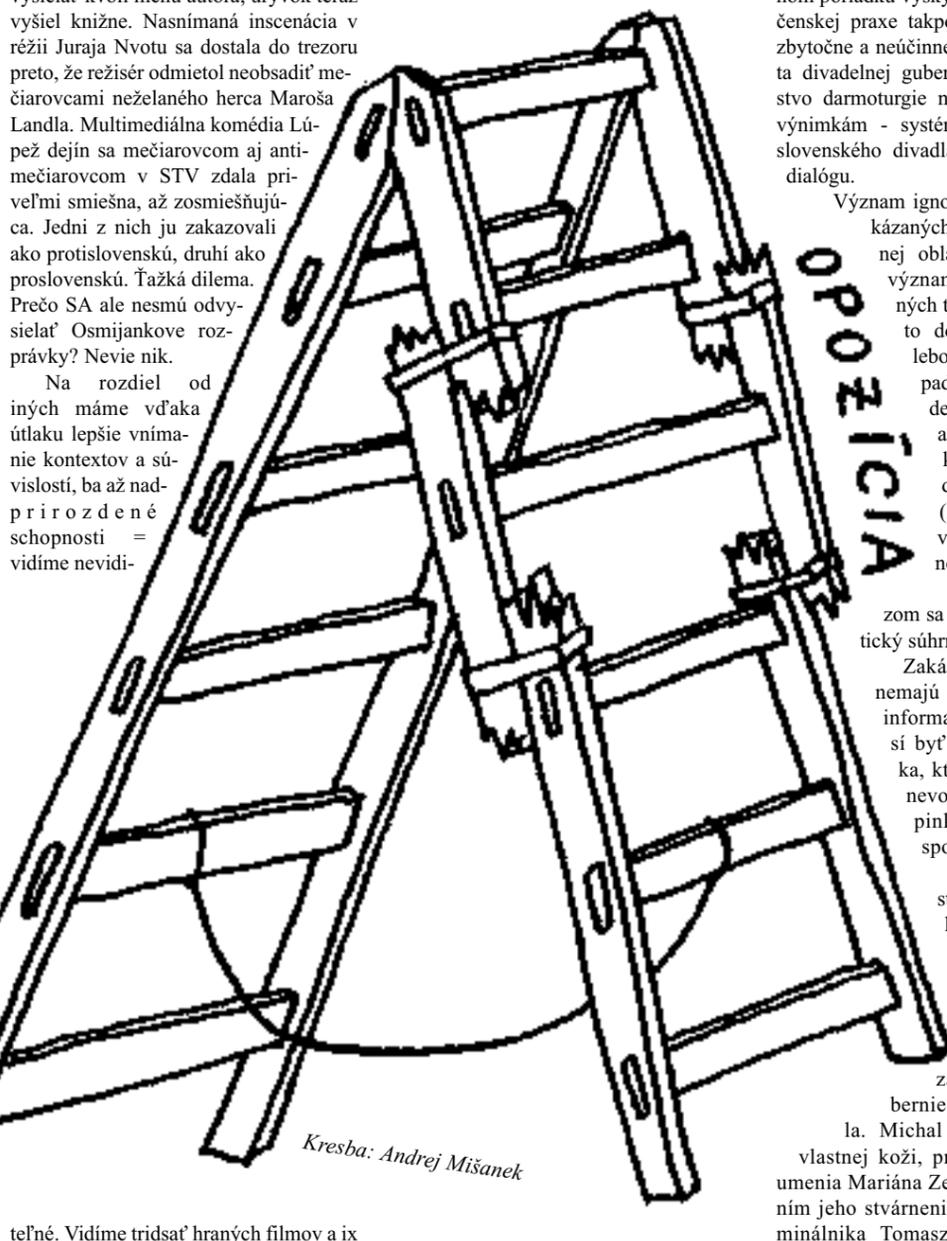
Veľký dramatik bez javiska = divadelná gubernia v obrazovej skratke.

Jedným slovom štátotrápno.

(Autor posobí ako docent informatiky na UK, predtým bol aj spisovateľom, no od roku 1998 je na Slovensku de facto zakázaný vydávať mu knihy ci po 25 premiérah inscenovať scenare, premiérovať alebo re-prizovať nakrutene trezorove filmy (Lupez dejín, Ako dive husi, hry o Husakovi ci Benesovi, Orbis dictus at.), lebo nahle stratil talent, prsto uz nevie pisat'. Vedenie STV v dennej tlaci uz v aprili 1996 odporuca sa jeho textom vyhbat, lebo mozu ohrozit Vase dusevne zdravie.)

teľné. Vidíme tridsať hraných filmov a ix dokumentárnych v trezore STV. Vidíme za 38 miliónov nakrútený film Ako dive husi, ktorý nesmie mať premiéru a slovenský prezident Ivan Gašparovič, popri Mečiariovi a Hudcovi jeden z údajných tajných spolujajiteľov Koliby, teda nesmie ísť do kina na národný filmový projekt pod jeho vlastnou záštitou. Vidíme čierny zoznam v guberniovej darmoturgii. Guberniovi nevoľníci ich vidieť nesmú. Guberniovi novinári o nich majú zákaz písať. Guberniovi agenti v štruktúrach Rady STV, médiách a STV majú za úlohu akokoľvek tieto fakty spochybňo-

ktorých poroty gubernia nestačí. Najprekladanejším autorom do svetových jazykov sa stal na Slovensku inscenačne zakázaný víťaz Radokovej súťaže a autor brilantných komédií Pavol Janík. Hra o Benešovi sa smie šíriť na ČT2, ktorá ju odkúpila od STV, kde ju materákovci alebo rybníčkovci asi fyzicky zničili. S Osvadlom Zahradníkom sme poskytlí rozhovor o cenzúre na Slovensku do dokumentárneho filmu a o nekultúrnych anomáliách pre zahraničné médiá. Keď cenzor Kňazko zakázal zahraničnému súboru uviesť predstavenie zakázaného

Kresba: Andrej Mišanek

Ked' sme sa pýtali Kolbeho a Scheurleho, ktorých u nás asi týždeň pred príchodom frontu ubytoval krásny chlap - vojak v nemeckej uniforme - vysoký, štíhly, rovný ako jedľa, príjemnej tváre, s nablýskaným opaskom a v rovnošate, ako vystrihnutý zo žurnálu, ktorý rozprával plynne po slovensky, ako dlho bude trvať prechod frontu, povedali, že štrnásť dní nebudeme spať. A to nebola pravda! Poriadne sme nespali toho roku 1945 od prvého apríla takmer do jesene, pokiaľ sa ruské vojská hore-dolu presúvali. S každou novou vlnou nastal poplach.

Ak sme dovtedy nevedeli, čo je vojna, lebo sme ju na vlastné oči nevideli, tak potom sme boli nemilo prekvapení správaním sa ruských vojsk k civilnému obyvateľstvu a najmä k ženám.

Ale predbieham. Asi týždeň pred Veľkou nocou, ktorá bola toho roku 1945 prvého a druhého apríla, sa raz pozriem cez latkový plot za domom a vidím masu nemeckého vojska - pešieho i autá - ako sa cestou valí do dediny. O chvíľu bola malá obec na prasknutie. Nákladné autá, tanky, rozličná iná technika a vojaci a vojaci. Vtedy chodil onen hore spomenutý ubytovateľ z domu do domu a určoval, kde sa zmesť koľko vojakov.

Prišiel, zdvorilo pozdravil, poobzeral sa v kuchyni okolo seba, otvoril si dvere do izby, držiac ich za kľučku, druhou rukou sa chytil veraj, naklonil sa do miestnosti pootvorenými dverami a povedal - „tu sa vojdu dvaja.“ Zasalutoval a odišiel.

O chvíľu prišlo ohromné nákladné auto so sudmi benzínu, vťahlo do dvora a v tú chvíľu bolo v kuchyni ako vo vreci. Dvaja vojaci rozobrali siahovicu, poobkladali voz z boku, zhora, zo všetkých strán a všetkým, čo našli a dokonale ho zamaskovali. Všetko, čo robili, robili nenútené, akoby poznali svoj vlastný dvor. Sami si otvorili bránu, sami zavreli a vošli do kuchyne.

Na mamke, ktorá bola sama s nami doma - lebo otec bol v robote - bol zjavný strach, ale po chvíli sa spamätala a posunkami sa pýtala nečakaných hostí, či nechcú obed. Bolo práve poludnie. Chceli, čoby nechceli! Mali sme vtedy zemiakovú kašu zo zemiakov a múky. Dala každému na tanier, narobila jamôk, do nich voňavej domácej masť, vojaci sa najedli, len sa tak za kašou zaprašilo.

Vedela som čosi po nemecky. Učila som sa v škole. Ten starší mi ukazoval fotografiu, na nej tri deti a list, či kartu od ženy. Usmieval sa, oči mu žiarili pri rozpomienke na svojich doma. Ja som zatiaľ zvedavo pozerala po smrtke a skrížených hnátoch na jeho výložkách - znovu sa usmial a povedal - „to nič.“

Nemali sme s nimi žiadnu oštaru. Občas odišli do dediny pre mináž, ale napokon jedli to, čo my a mináž nosili prasaťu. Doniesli chlieb, hranatý ako tehla a čierny, a ten jeden zobral pílu, akože ho ide žartom rozpíliť.

Predposledný deň pred frontom mamka zamiesla v koryte na chlieb. Išla Veľká noc. Nikto však nevedel, čo bude o pár dní, či hodín. V ten večer bolo už dosť ne-

skoro, keď obaja odkiaľsi prišli a mamka pobadala, že ten jeden - mladší - je opitý. Odjakživa sa opitých bála, hoci náš otec nepil a nikdy sme doma nemali pálenku. Ak aj prišiel nečakaný hosť, dostal najest', čo sa napochytre našlo alebo pripravilo, ale nepamätám si, že by sa bola odniekiaľ vytiahla aj fľaša. Dokonca sme nemali ani takých pohárikov, do akých sa nalieva pálenka. A predsa sa bála opitých! Vliezla za koryto s chlebovým kvasom, ktoré stálo v kuchyni a tam sa ukryla. Ale zanedlho vyliezla, lebo videla, že ten „opitý“ pranič nerobí, i keď možno nemal celkom istý krok!

Na druhý deň napiekla chleba, koláčov, vysmažila rezňov z kozľatá - bola sobota, vzkriesenie - na ktoré sme chceli s dievčatami siloumocou ísť do susednej dediny, aj

ALICA HAIDLEROVÁ

Veľká noc 1945

sme sa vybrali, ale strieľalo sa, guľky nám hvizďali okolo uší, museli sme sa z krátkej cesty vrátiť. Videli sme, že už ide do tuha.

„Naši vojaci“ kamsi odišli, zrejme na „bešprechung“ - ako by povedal Švejk - a keď sa vrátili, veselí a bezstarostní, akoby sa nič nedialo - bolo nám s nimi dobre. Nemali sme strach. Nad našim domom poletovalo akési lietadielko, smiešne ako detská hračka, krúžilo, vydávalo cvakotavý zvuk, akoby strihalo (asi sa mu nezдалa tá zakamuflávaná hromada na dvore a nazerala, čo to je) a mladší vbehol do bytu pre pušku, opäť sa postavil ku staršiemu pod stromy v záhrade a žartoval, že ho zostrelí. Starší však mu strhol ruku aj s puškou dolu. Obzreli kryt a povedali, že je dobrý, aby sa tam schovali. Nazývali ho „Loch.“

Večer bol už nepokojný. Rodičia spať nešli a my deti sme spali oblečení. Otec nám rozdal všetkým trom fotografie malého formátu - jeho a mamkinu - zrejme s úmyslom, že ak zostane niekto z nás a oni zahynú, aby sme mali aspoň obrázok.

Nemala som nikdy strach, ale z toho obradu som vycítila, že je zle a že fotografia vo vrecku je možno na rozlúčku... Kto mohol vedieť, čo sa stane?

Uprostred noci sa naši vojaci začali baliť a lúčiť. Rodičia nás prebudili a my sme rozospatí stáli a dívali sa. Lúčili sa smutno a zdá sa, že úprimne. Mamka každému nachystala veľký čerstvý peceň chleba a ešte akési balíčky v bielom papieri - neviem, čo tam bolo. Posunkom im ukázala, aby si vzali, čo leží na stole, ale keďže práve vtedy čosi rozprávali vo svojej materčine rodičom, ktorí pri nich stáli a aj tak im nerozumeli, čakali na nové ponúknutie, hoci - ako som videla - bolo im už naponáhlo. Vonku hluk, volali ich a oni si netrúfali bez opätovného ponúknutia nič zobrať a odísť a ísť bez toho sa im tiež nechcelo. Celkom sa im uľavilo, keď sa dovtípila a opäť ich ponúkala. Vtedy náhlivo pozbierali všetko a ponáh-

ľali sa, aby dohonili, čo rozprávaním zmeškali.

Bola vojna. Nemuseli brať ohľad na nejaké zdvorilosti, ale oni brali, a keď zapadla brána, bolo zrazu smutno, ako pred pohrebom.

(Z uvedeného je vidno, že bolo o obyvateľstvo dobre postarané, keď ľudia ako my, ktorí sme nemali poľa a žili sme z práce otcových rúk - pracoval vo fabrike ako robotník - sme mohli na sklonku vojny rozdávať pecne chleba a nikdy sa nestalo, aby sme nemali čo jesť, rovnako aj ostatní ľudia), tak čo ešte môže kto niekomu vytknúť? Na Slovensku bolo všetkého - akoby vojna bola na inej planéte!

Mysleli sme si, že všetko bude ako dovtedy - keď prídu Rusi. Ale aký to bol rozdiel! V správaní, vystupovaní, vo vonkajšom vzhľade vojakov!

Nepáči sa mi, keď niekto píše o niečom s penou na ústach, zaujato, tendenčne. Takej knihe neverím, i keď ju prečítam až do konca. Čítala som z druhej svetovej vojny mnoho kníh od rôznych autorov, každú, ktorá sa mi dostala pod ruku, niektoré mnohokrát za sebou. Mnohé boli písané pokojne, vecne, bez zaujatosti či nenávisťi, mnohé so zúrivosťou nenávisťou. Avšak ani ten najzarytejší autor si netrúfal napísať, žeby Nemci znásilňovali ženy. Také niečo som nečítala, hoci som čítala od jedného sovietskeho autora knihu, v ktorej tvrdil, že Nemci brali Rusom hodinky. To bolo niečo také fascinujúce, že som sa dvakrát vrátila po tej vete, či dobre vidím, pretože Rusi - aspoň tí obyčajní vojaci celkom určite - žiadnych hodíniek nemali. Za hodinkami boli ako posadnutí a mnoho našich ľudí, ktorí sa rýchle nezorientovali v novej situácii a nedali si na ulici strhnúť hodinky z ruky - to stálo život. Sama som ako šesťnásťročná dievča reagovala na našich osloboditeľov podľa toho, čo som videla - básničkou takto:

*Nehanbia sa, s'aby boli zvery,
s'aby medzi ľuďmi nežili.
Keď muž ženu, lebo dcéru bránil,
bez rozpakov ho zastrelili.
To je sloboda nášho národa,
ktorú nám v ružových farbách
opisovali,
iba teraz sme zbadali,
ako diabolicky nás klamali.*

*„Davaj vodku, davaj časy, žonku“,
to je ich heslo do boja.
„Davaj, davaj,
lebo hneď ťa zbroším“,
za všetko sa tak na nás stroja!*

*Neznajú slušnosť, lásku, úctivosť -
robia s nami,
s'aby sme neboli ľudia.
Pomaly nás od všetkého,
čo nám je treba - „oslobodia“.*

Predovšetkým - hodne popíjali. Rozprávalo sa, že v Trnave, v jednom malom liehovare vnikli do pivnice, vyrázili dňá na sudoch s liehom

a štrnásť sa ich utopilo, keď sa už do vôle napili a brodili sa v potoku liehu.

(Krátke po fronte sa objavilo v malom parčíku v centre mesta Trnava na križovatke, smerom od Bieleho Kostola, naproti zájazdnému hostincu, ktorý sa tuším volal „U zeleného stromu“ asi štrnásť hrobov vedľa seba s malými pomníčkami, opatrenými menom, vojenskou hodnotou, s fotografiami s päťcípou hviezdou na vrchole pomníčka a dátumom padlých červenoarmejcov, a je dosť možné, že to boli tí utopení v liehovare. Opäť v krátkej dobe boli pomníčky zlikvidované a pozostatky vojakov údajne prevezené do Bratislavy na Slávin).

Ich vlastná pálenka bola hnusná kalná brečka, ktorú mávali v plechových kanistroch od benzínu, pili

ju z hrnčekov a zapíjali pripraveným hrnčekom vody. Normálny človek by nebol schopný takéto niečo požiť. A keď sa napili, začala poľovačka na ženy. Kto sa im dostal do rúk bez ohľadu na vek - dievča, či starénka - ten sa už nespasil. Stávali sa prípady, že násilníci dverami vychádzali a oknom vliezali na obeť, hoci už bola mŕtva. (Niečo podobné opísal i Michail Šolochov v Tichom Done).

Takmer cez noc si získali takú povest', že ženy, dievčatá sa pred nimi schovávali ako pred morom a sotva by sa bola našla jediná, ktorá by sa bola dobrovoľne Rusovi odala. Vedieť si ženu získať aj inak než surovým zvalením na zem, to zrejme u Rusov neexistovalo. Vystupovanie mali primitívne, detinské. Na všetko sa pypytovali, čo to je, napr. obyčajný kuchynský sporák a keď dostali vysvetlenie o jednotlivých funkciách predmetu, odpoved' bola stereotypná - detinská - „u nás tóže takóje jest'“. Nevedeli si poradiť s príborom, jedávali lyžicou. Tí z tých načisto primitívnych zahodili jednoducho príbor pod stôl. Zjedli kvantá cibule, ktorú nazývali „luk“ a cesnaku, šupy nechávali na stole, kým nepretekali na zem.

Ženy - vojačky neboli o nič chytřejšie alebo spôsobnejšie ako muži. Napríklad vyčesané vlasy taká vojačka kľudne strčila do hrnčeka, z ktorého sa práve naraňajkovala. Ak prišli k civilným šatám, nevedeli, ako sa obliekajú a väčšinou si ich obliekli naopak - s vreckami na chrbte. Za rádiovky, ktoré Rusky nadmieru obľubovali, platili civilom vysoké sumy, aj keď to bola rádiovka obnosená, špinavá. Na tom im nezáležalo. Prepravovali sa aj na vozoch ťahaných koňmi, ktoré mali drevené ohlávky, vo voze hlava na hlave, vojaci, vojačky, deti - chlapci vo vojenských uniformách, niekedy už štvorroční, ale aj 10, 12, 15-roční, ktorí videli žiarivý príklad, keď ich vojaci navádzali, aby to, či hento dievča išli obchytkať,

čomu sa náramne smiali, keď taký „malý osloboditeľ“ si smelo vykročil a siahol dievčaťu na prsia.

Ak ste Rusa prichytili, že sa vám hrabe v skrini, odpovedal, že tam hľadá „Germana“. Hľadal však hodinky. Niektorí ich mali aj dvanaásť kusov na ruke, od zápastia po lakeť. Ak im ukradnúť budík zrazu začal vrčať, zdesení ho rozstrieľali automatom. Za bicykel, ktorý ukradli, ale nevedeli sa na ňom voziť, vymenili hocikajký starý, ak videli, že civil na ňom ide. Domnievali sa, že ten je dobrý, ale onen, „ktorý im nejde“, je pokazený.

Rus mohol s vami jednať aj dobre, ale naraz ho čosi dopáľilo a tu nadal z ničoho nič hoci aj cigáňovi do buržujov, lebo aj ten sa mu zdal buržuj, ak mal posteľ, stôl, sporák.

Stalin pustil do sveta ľudí, ktorí nemali poňatia, ako je svet už ďaleko a podľa toho sa aj správajú. Čo sa im na kom páčilo, nasilu mu to zobrali.

Ak tomu nechcel rozumieť, mohol na to poriadne doplatiť. Jednému vzali, druhému hoci doniesli, pojem tvoje - moje bol pre nich naprosto cudzí.

Prvý apríl 1945. Nedľa, Veľká noc. Slno sa pre-

diera cez dym ako cez obrovskú sivohnedú záclonu rozprestretú pod klenbou nebies nad krajom, ktorej konca nedovidiš. Jeho šikmé lúče ohmatávajú to hemženie, ktoré dáva zabudnúť a ani nedovoľuje myslieť, že dnes sú sviatky jari, pokoja a tichej pohody, lebo všetko čo je živé je v pohybe a vraždí sa. „Ako si Kristus ľudstvo vykúpil, keď úpie v drápoch satana?“ Pýta sa básnik tých čias a konštatuje - „...lež láska ďalej pástná, preto z úst všetkým sa nám derie Alleluja prebolestná...“

Prebolestná je chvíľa troch mladých chlapcov v sivých uniformách, ktorí dávajú dohromady tank, čo sa zasekol a nedajbože sa hýbať z miesta. Mal by ísť čo najrýchlejšie, aby unikla smrti jeho osádka, ktorá je v dedine už posledná, veď vojsko odišlo ešte v noci! Na chlapcoch vidno nervozitu - nie strach - tomu už iste odvykli, ale nervozita, s akou opäť a opäť skúšajú dať do pohybu kolos zo železa, je celkom viditeľná. Po poliach za humnami utekajú vojaci, pušky podľa tela pred sebou. Nestrieľajú, neobzerajú sa po nepriateľovi, ktorý ich ženie, ktorého však ešte nevidno, len ho tušia za sebou, ibaže bežia a bežia sotva lapajú dych a za nimi ďalší.

Šesťnásťročná dievča pozerá a pozoruje raz na tú, raz na onú stranu, čo sa to robí. Takto teda vyzerá vojna! A chlapci sú ešte tam, na tom istom mieste pred jej domom! Nechajte to, keď to nejde! Utekajte, lebo vás dochytiť! „Nesmieme“ - znie odpoveď. Na sekundu zdvihnú hlavu, usmejú sa tej naivnej rade, ktorá zrejme nevie, aká je vojenská regula. Predsa však o nejaký čas tank zmizne - pohol sa.

Ešte v ten deň odpoľudnia sú títo chlapci nebohí. Tank opäť zastal asi kilometer za dedinou, oni asi dva kilometre ušli po poľnej ceste smerom na Zvončín a tam ich dolapili a dorúbali. Na poľnej cestičke pod stromom ich ktosi pochoval. Na strom zavesil zarámovaný svätý obrázok, ktorý tam potom visel dlhé

— A keď toto peklo vyzitká,
či ozaj nastúpi zmler, pokoj neba?
Nenávisť ovládza-ll sama seba,
z nástrahy zrodí-ll sa bezpeka
a pravda sadne za slávi odveká?
Bude-ll právo všetkých právom? chleba
hoj všetkým? Nebude púť? zbraní treba?
Česť bude práci, tvári človeka?
Ten kúpeľ krvi splynie očistením?
Mlloardenstva znežnie obrazom
sebeckosť? pýcha skrotne pokorením?
trojica lásky svlíne príkazom...?
Alebo beda, beda — premoženým?
a menam pomsty beda — víťazom?

Pavol Országh-Hvizdoslav
"Krvavé sonety"

roky a na jar a v lete sa pod ním objavoval venček uvitý z poľného kvietia.

Čím ďalej viac počuť pukotať strely, neradno predlievať vonku. Človek nevie, ktorá ho môže nájsť. Tak rachot a lomoz trvá do popoludnia a slnko svieti, prediera sa cez záclonu dymu a pranič ho nevyvedie z miery - ani to, čo sa robí dolu na zemi.

Popoludní prichádzajú horní susedia, starký s manželkou, ich dve dcéry a domáhajú sa, aby sme išli do krytu. Kryt vykopal môj otec pred dvomi či tromi rokmi. Dívala som sa vtedy na neho, ako pracuje. Mal ustaranú tvár, ako vyhadzoval hlinu lopatou a možno si aj myslel, či nekope hrob, do ktorého sa pôjde po schodoch.

Tak sme išli do tej diery, kam sa nás deväť pomerne pohodlne vošlo, ak sme sa veľmi nemrvili a boli učupení každý na svojom zaujatom poste. Nad hlavou sme mali prekľady zo železa starých koľajníc (ktovie, kde ich otec zohnal!) - na tom dosky a hlinu. Asi okolo 14.00 hod. vykukol potajomky starý sused, zaraz však vtiahol hlavu späť a hlásil: „Rusi sú už tu! Videl som Rusa, vykročoval si, ruky „za ricu“ - sám“. Dnes viem, že to bol prieskumník. Strelba a haravara zosilnela, pomerné ticho pred búrkou sa preme-

nilo v kravál. Povylietali sme - a ozaj - Rusi! Už je po vojne! Ani to nebolelo! (To isto - môžem ironicky dodať dnes!) Len beda! Náš psík Flokino, ktorého otec uviazal, aby nepokúsil nejakého vojaka, sa na reťazi od strachu z neustáleho strielania nervovo zrútil. Celý sa triasol, nemohol ani stáť, ani žrať, museli sme ho neskôr nechať zastreliť, lebo mu to „neprešlo“, ako sme si mysleli. Plakali sme za ním a otec - veľký milovník psov - bezmála s nami.

Mamka vybehla na ulicu, my za ňou, o chvíľu zarazil vojak koňa pred dverami a pýtal vodku. Mater - ochota sama - spustila vedro do studne, aby našahala čerstvej a s plným vedrom a s hrnčekom vyšla k vojakovi na koni, aby mu poslúžila. Trochu sa napil, potom vrátil hrniec s poznámkou, že to nie je vodka, ale voda. Pravda, nikto z nás nevedel, že „vodka“ po rusky nie je „voda“ po slovensky, ale že je to alkoholický nápoj a že Rus chce pálenku - nie vodu. Odcválal a za ním cválali ďalší a ďalší, na malých chlpatých koníkoch, čo nám pripadalo ako anachronizmus, ako armáda z minulého storočia.

Na rohu kaštieľa, od ktorého 200 metrov stála naša chalupa, sa objavila „katúša“ a páčila smerom na Karpaty. Strely svišťali a náš

domček sa otriasal a kýval ako gondola na vode.

Susedia odišli, otec s mamkou sedeli v kuchyni a my deti - kto by nás udržal! Išli sme von, na ulicu, veď je Veľká noc a vo sviatok sme si užili kamarátok, prechádzok, nikdy nás nebolo do večera! Prečo by to teraz malo byť inak?

Vojaci sa chvatom valili ďalej a chvíľami už nebolo vidieť nikoho, len strely svišťali bohvie odkiaľ. Dvíhali sme zo zeme čudné predmety, prázdne nábojnice, kusky pokrúteného kovu, obzerali sme, čo to je.

Podvečer chcela mamka zakúriť, zohriať prasaťu, lebo do jedenia v tej haravare nebolo nikomu. Popamäti siahla hore na poličku po zapalovač, ktorým chcela podpáliť triesky, ale ho tam nebolo. Pozrie lepšie, nebolo tam ani baterky, ktorá bývala vždy prichystaná na tom istom mieste pre každý prípad. Nebolo ani budíka, ktorého zmiznutie sme prv nepostrehli. Mali sme teda návštevu! Rusi si našli hračky v dobe, keď sme boli v kryte, lebo otec ako predvídavý hospodár nechal odomknuté dvere, aby nám ich niekto pažbou nerozmlátil alebo nerozstrieľal. Tak teda takto! Maličkosť síce, keď je vojna, ale predtým nám nikto nevzal ani špendlík a mali sme ubytovaných vojakov. Spávali

asi týždeň pred príchodom frontu v prednej izbe. Menovali sa Ivan Kolbe, 28 ročný, ženatý, bezdetný, ako sa povypytovala susedka, a Wilhelm Scheurle, 35 ročný, ženatý, tri deti. Ba veď ešte visí zvonku na dverách cedulka s ich menami, ktorú si tam upevnili! Treba s ňou chytrý dolu! Že sme si to nevšimli!

Večer sme sedeli pri petrolejovej lampe, lebo elektriny nebolo a nemali sme odvahu ísť spať. Už bolo veľmi neskoro a úplná tma, keď odrazu niekto zúrivo búcha na dvere, akoby ho naháňali. Otec sa šúral otvoriť a bola v ňom iste malá duša, kto sa to dobíja. Vošli dve staršie asi 45 ročné ženy z blízkych domov, zľakané a roztrasené a silou - mocou chceli ísť do krytu. Prerývane rozprávali, že sú u nich v dome Rusi, pijú, sú opití, obzerali sa po nich tak, že museli ujsť a možno i sem nejakí dôjdu, len poďme do krytu, však sa aj tam porozprávame, predlievať, ako by sa nechumelilo, je nebezpečné...

Mamka sa smiala. Rada sa vždy smiala hlučne a na celé kolo nákazlivým smiechom, ktorý mal u nej každý rád a smiala sa tak i teraz. „Kto by vás chcel, staré baby! Ktovie, čo ste vy videli“ - ale žien sa jej smiech tentoraz nedotkol, len ďalej opakovali, ako leďva utiekli, muži ich poslali, len poďme, kým nie je neskoro! Nedali sa upokojiť, nuž to zapôsobilo a išli sme do tej studenej jamy všetci: - obe ženy, mamka i ja so sestrou.

Bola to hrozná noc! Chcelo sa nám spať, drvila nás zima a zo vzdialenej hradskej - tak kilometre vzdúšnou čiarou - sa celú noc v rovnakej intenzite a sile ozýval klapot vojenských okovaných číziem, pochod vojska celú noc nebral konca.

Nadránom, sotva sa trochu brieždilo, šuchot okolo kôrovia z kukurice poviazaného do snopov a postaveného okolo slivkových stromov. Do jamy nazrel otec, ktorý tiež celú noc nespal so slovami: „Tu nemôžete zostať. Už vás Rus hľadal. Musíte sa presťahovať na povalu, kým nie je svetlo.“ A náhlivo rozprával učupený pred jamou, že prišiel v noci Rus s koňom do dvora, chcel po otcovi „babu“ a keď mu povedal, že „babu“ nemá, že Germani zobrali (to sa už stačil odčera naučiť), žiadal ho, aby ho teda zaviedol k nejakej inej. Bol nazúrený a ktovie, ako by to bolo s otcom dopadlo, keby Jožo - 9 ročný brat - nebol reval od strachu, že otca zastrelí, akoby ho na nože bral, a tak otec vyšiel pred dom, ukázal neurčito rukou ďalej do ulice, kde by tie „baby“ mohli byť a vypravdil hostia. Veru by sme sa boli mali „po chlebe“, keby nás tak bol našiel! Tie ženy mali pravdu a mamke by do smiechu nebolo! Prikrčení pod rúškom šera prebehli sme zo záhrady cez dvor na povalu do slamy a vytiahli za sebou rebrík.

Lenže kto bude o hlade a smäde zavítaný v pološere dlho drepieť, keď je i robota a predsa Veľkonočný pondelok? Pomaly sme pozliezali, keď nám odtrnulo. Ženy išli domov a my do kuchyne. Otec, ktorý bol nábožensky založený oveľa

viac ako mamka, vystrojil ma so sestrou do kostola, keď už on nemôže ísť a v tých nepokojných časoch musí byť doma, keby sa niečo stalo. Tak sme teda išli, ale ďaleko sme nezašli. Dedina, ktorá vo sviatok bývala odjakživa vypolievaná a vyzametaná, bola nevidane špinavá. Všade konského trusu, handier, a neporiadku všetkého druhu. Na hlavnej ulici, kade nás viedla cesta, v hlúčkoch vojaci. Strkali do nás, sácali nás a len sme sa jedným vytrhli, padli sme do rúk iným, ktorí nás takisto sácali, pokračovať ďalej bolo nemožné, vrátili sme sa domov. Otec podľa toho usúdil, že sa musíme zase schovať - aspoň my, ak už nie mamka. Išli sme do susedov, ktorí boli s nami v kryte pri prechode frontu, že pôjdeme k nim na povalu. Majú doma dve dievky, bude nám veselšie. Suseda - bodrá žena - nás prijala a my sme sa po rebríku, ktorý viedol na povalu cez kuchyňu, vyštverali hore.

Dlho sme nesedeli. Boli sme zvedavé, čo sa robí vonku a aby sme to videli, vytiahli sme si jednu škridlu ako malé okno do sveta. Odtiaľ sme pozorovali dolu cestou pohyb vojakov a nenapadlo nám, že takisto vojaci z cesty vidia vykúkajúce tváre. Suseda sa mohla zjaviť, čo sa tak čudovala, ako je to možné, keď zrazu vojak, len čo vkročil do domu, rovnou si to zamieril k rebríku a liezol po ňom. Sestra i ja sme boli otočené chrbtom k otvoru a zaujaté pozorovaním ulice, keď sme započuli, že niekto ide hore. „To si ty Sida? Už si sa naobedovala?“ Pýtam sa, lebo preto nebol rebrík vysunutý, aby sa mohla vrátiť. V tom sa otočím - a hrôza! Do pásu v otvore Rus, s baranicou na hlave, ktorej v prostriedku sa skvie červená hviezda, automat na pleci, pozerá ako omámený na tri dievčence. Najmladšia z nás - moja 12 ročná sestra - v strachu a panike vyskočila zo slamy, ktorú susedia skladovali na povale ako podstielku ošípaným (i naši rodičia) a napriek tomu, že otvor bol malý - tak pre jedného človeka - zoskočila popri Rusovi z povaly do kuchyne na rovné nohy a uháňala domov. Na veľké šťastie, nič sa jej nestalo, len trochu drgla pri zemi do rebríka, až to Rusom zakývalo a vyliezol celkom na vrch.

Sedela som ako primrazená, ani som sa nepohla. Prišiel ku mne, povedal, aby som sa nebála a oči mu padli na starý bicykel opretý o komin, ktorý si zniesol dolu. Suseda ho odhovárala, že to je bicykel zlý, pokazený, aby ho nechal. Ako áno, ako nie, práve v tú chvíľu spanikáril môj otec, začal svoj bicykel, ktorý mal rozobratý a jednotlivé kusy z neho kde-kade poschovávané, dávať dohromady, aby ho prekryl, lebo sestra pribehla, že berú bicykle. Len čo ho dal dokopy, prišiel onen Rus - o dom ďalej, k nám - a otcovi bicykel, na ktorý si roky šetřil po 20 korún mesačne, aby nemusel pešo chodiť do práce, zobral so slovami: „Za pätnásť minút doveziem.“

Otec nebol zvyknutý na klamanie a sám nikdy neklamal. On tomu veril. Čakal pätnásť minút, čakal do večera - nič. Kade neskôr chodil, takže sa díval, či ten svoj bicykel nenájde niekde v priekope zahodený, ale nenašiel...

Taká bola Veľká noc tisícdeväťstoštyridsaťpäť.

Texty, myšlienky Pavla Straussa sú na prvý pohľad, na prvé prečítanie niekedy ťažšie zrozumiteľné. Treba ich čítať pozorne, ale najmä nad nimi premýšľať. Iba tak v nich objavíme podstatu - jedinečný názor a múdre poznanie. Iba vtedy si uvedomíme skutočné hodnoty osobnosti Pavla Straussa - skromného, pokorného človeka. Aj po rokoch, ktoré uplynuli od jeho smrti, v ňom nájdeme vďačného, ale zároveň náročného spoločníka na rozhovor, ktorý hovorí, ale nepoučuje, radí, ale nikomu nevnučuje svoje rady, nezištné pomáha slovom.

Knihy a ďalšie písomné prejavy Pavla Straussa možno pokojne prirovnať k biblickým textom, veď aj k tým sa utiekame najviac vtedy, keď hľadáme pomoc a odpovede na otázky, s ktorými si nevieme rady. Podobne ako múdre slová Biblie, aj myšlienky Pavla Straussa sú zvláštnou terapiou. Dýcha z nich múdrosť, skúsenosť, pokora pred životom, smrťou, viera v človeka a v Boha. Pritom celé Straussovo dielo nereflektuje iba jeho život, existenciu, ale je zároveň zrkadlom dejín krajiny, v ktorej žil. Vo svojich denníkových poznámkach hodnotil síce aj vlastný život, ale popritom citlivo, objektívne pohľadom posudzoval i dianie okolo seba, uvedomujúc si, že život jednotlivca je vsadený do určitej doby, je súčasťou hviezdneho okamihu.

Záujem o texty Pavla Straussa u mňa pretrváva tri desaťročia, zrejme podobne ako u viacerých mojich rovesníkov. Dlhá sa o ňom verejne nehovorilo a k jeho dielam sme sa dostávali iba náhodou. Náhoda pomohla aj mne, keď som jedného dňa v knižnici skôr zo zvedavosti siahla po ošúchanej a roztrhanej knižke Zákruty bez ciest. Chcela som vedieť, čo je to za knižka, ktorá podľa toho ako vyzerala, išla asi z ruky do ruky. Pri čítaní knihy som si uvedomila, že myšlienky Pavla Straussa sú mi blízke, navyše pod ich vplyvom som začala chtiac-nechtiac rozmýšľať aj nad otázkami vlastného bytia.

Na prahu dospelosti som vďaka tejto knihe začala uvažovať aj o vnútornej slobode človeka a konfrontovať si vlastné názory a vedomosti získané v škole ovplyvnenej vtedajšou ideológiou s tým, čo som videla okolo seba. Kniha mi pomohla pochopiť dve polohy existencie človeka, v ktorých sa pohybovali mnohí zo Straussovej generácie a napokon i o niečo mladší moji rodičia. Uvedomila som si, že táto generácia zažila dve obdobia v našej spoločnosti, keď boli ľudia najviac prenasledovaní. Najskôr to boli päťdesiate roky, ktoré sú z histórie známe svojou tvrdosťou, keď mnohým išlo skutočne o holý život. V druhom období - normalizačnom, ktoré začalo rokom 1968, išlo ľuďom o ich vnútorný život, ktorý sa nemohol uberať slobodne. Potom nastali dlhé roky relatívneho pokoja, v ktorých sa tiež kreslali charaktery, lebo na výber boli len dve cesty - ľahší život za cenu kompromisov a prisluhovania, alebo skromný život, ktorí si volili tí, čo sa neangažovali, ale zachovali si svoju dôstojnosť.

Pavol Strauss nemusel nikdy rozmýšľať, ktorou cestou sa vyberie, jeho presvedčenie bolo pevné. Vždy išiel tou menej schodnou cestou a radšej sa utiahol do vnútornej izolácie, ale nikdy nezradil vlastné svedomie. No nikdy neprestal veriť, že neslobodu vystrieda sloboda. V eseji Kríž ticha napísal: „Pribitá na kríž ticha agonizuje i duchovná podstata našich čias, i našej krajiny mrazivej temrave druhej polovice dvadsiateho storočia a čaká, že sa preboria čierne ľady mlčania.“

Pavol Strauss neraz hovorieval, že „každé písanie je autobiografické, i

MUDr. Pavol Strauss

keď je premietnuté do vypožičaných postáv, s vypožičaným myslením vlastných protikladov.“

Vo svojich spomienkach zdôrazňoval, že jeho most cez život bol postavený na troch pilieroch - na hudbe, na slove a myšlienke a na medicíne. Ťažko povedať, v akom poradí by tieto „pilieri“ usporiadal on sám, ani nám neprichodí určovať poradie dôležitosti. Pokúsime sa aspoň čiastočne zamerať pohľad na vzťah Pavla Straussa k medicíne, ktorú vyštudoval a ktorá sa tiahla celým jeho životom, ba stala sa jeho druhým životom. Pretože Pavol Strauss bol človek, ktorý všetko čo robil, robil nadmieru zodpovedne. A tak sa aj medicína stala jeho osudom, nielen povoláním.

Medicína sa mu dostala do krvi už v detstve, ktoré prežil väčšinou u starého otca - lekára. Spomienky na toto obdobie sa mu spájali s ordináciou a prísny výrazom starého otca, keď určoval diagnózu a vypisoval recepty. Možno už vtedy sa v ňom i v jeho bratovi Jurajovi rodila túžba kráčať v jeho šľapajach, ktorá sa im neskôr splnila a obaja sa stali lekármi.

Ani ako vyštudovaný lekár Pavol Strauss nikdy nezaprel v sebe filozofa, mysliteľa, spisovateľa a o poslaní lekára často písal vo svojich esejach. Postoj lekárov k pacientom, ale i k celej spoločnosti mu nikdy nebol ľahostajný a bol presvedčený, že kto sa raz dotkne medicíny, zostane ňou poznačený na celý život. „Lekárov život sa nezačína štúdiom a nekončí sa chorobou a smrťou. Pretože je, bol nevyhnutný. A preto je neodmysliteľnou súčasťou všeobecného bytia. I hviezdy sa tvoria a tratia. Ale patria do vesmíru so svojou možnosťou i so svojou kozmickou úlohou, ktorá je tu v ich možnom i skutočnom jestvovaní.“

Lekárske povolanie je podľa neho postojom k životu, lekár nemá vymedzený pracovný čas ako bežní ľudia, je lekárom navždy. Človek, ktorý zasvätil svoj život medicíne, by nemal myslieť v prvom rade na seba, ale na iných. Biely plášť by sa mal stať nielen symbolom bolesti, utrpenia, choroby, smrti, ale v zmysle Hippokratovho učenia aj symbolom vyliečenia, ulavenia, potešenia. Lekár je každý deň podrobovaný skúškam a musí preukázať nielen vedomosti, zručnosti, veľkú dávku empatie, ale i ochotu, trpezlivosť, láskavosť.

Pavol Strauss ukončil štúdium medicíny v Prahe roku 1937, hneď po promócií narukoval do školy pre dôstojníkov v zálohe a po jej absolvovaní bol pridelený do zborovej nemocnice v Plzni. Na vlastnú žiadosť ho po čase preložili na Slovensko do plukovnej ošetrovne v Ružomberku a roku

1940 vymenovali za sekundárneho lekára interného oddelenia Štátnej nemocnice v Palúdzke. Ani tam nepobudol dlho, lebo ho čoskoro preložili na chirurgické oddelenie, čo bol zvláštny medzník v jeho živote. Chirurgia sa zakrátko stala jeho celoživotnou láskou, vnikla do všetkých zákutí jeho duše. Aj vo svojich zápiskoch sa k chirurgii často vracal a svet chirurgie a

brutalita i pokoj a zábezpeka. Pre uštvané srdcia je smrť útočiskom. Pre rozorvané mozgy je prístavom. Pre všetky sprethrané spoje vnútra je tichou zátokou.“

Po druhej svetovej vojne sa situácia na Slovensku menila a neobišla ani zdravotníctvo. Doktor Strauss sa na naliehanie kolegov dal prehovoriť a požiadal o primariát. Keď mu ho zamietli preto, že bol absolventom pražskej nemeckej univerzity, odišiel

Nikdy však nezúfal a všetky neprávnosti i poníženia bral pokorne. Silu čerpal z modlitieb a ľudí, ktorým celý život nezištné pomáhal. Svojim pacientom bol nielen lekárom tela, ale i duše. Nikdy sa nevzdal pera, písania. Okrem denníkov, ktoré sú cenným dokumentom doby a jedinečných esejí sa v textoch neustále vracal k medicíne. Potreboval sa i takto podeliť o pocity, ktoré mal, keď bol blízko chorých, utrpenia, smrti. Ako lekár, ale i ako

Modlitba lekára Pavla Straussa

chirurga neoddeľoval od sveta ostatných lekárov, len cez seba sa pozeral aj na iných. Vážil si všetkých chirurgov, ktorí budovali tento medicínsky odbor na Slovensku. Žiaci slávneho profesora Stanislava Kostliového sa už pred druhou svetovou vojnou usilovali dať pevné základy slovenskej chirurgii a napriek skromným podmienkam sa im to aj darilo. Pavol Strauss nepovažoval chirurgov iba za zručných odborníkov, ale vo svojich odborných prednáškach zdôrazňoval, že správny chirurg musí byť aj biológ, aj psychológ, ale komplexne pristupoval k pacientovi. Napísal: „Svet chirurgie je ako hviezdne nebo s nekonečným množstvom hviezd rôznych veľkostí, rôzneho pôsobenia, rôznej žiarivosti a rozptylu, rôznej viditeľnosti a zoskupenia, krátkej pôsobnosti alebo svietivosti. A všetko v nesmiernom poriadku a poradí na ceste dobou i vekmi, nič zbytočného...“

Poslanie lekára - chirurga vo vzťahu k pacientovi si uvedomoval až príliš citlivo. Obdivuhodne sa vedel stožitiť s pocitmi toho, kto sa odovzdal do jeho rúk - s pocitmi uboleného, chorého človeka. Nebol len neosobný lekár, vykonávajúci si svoje povinnosti, ale človek pomáhajúci človeku. Vedel a dokázal liečiť aj slovom, gestami, dotykom, ktorými vlieval nádeje a dodával sily, ale i vieru v život: „Chirurgovo život je tá biela prítomnosť. To je jeho psychologická osobnosť a neviditeľné žiarenie, ktoré chorí cítia, ktoré je prítomné i bez slov, bez gest, ktoré im umožní žiť, dúfať, ktoré aktívne pomáha čoraz širším záberom do sveta vedomosti a ktoré je ostatnou silou umierajúcich.“

Celý rok 1945 do marca 1946 pracoval Pavol Strauss na onkológii v Bratislave. Znovu bral do rúk pero, aby sa vnútorne vyrovnal s bezmocnosťou človeka i lekára, ktorý nevie bojovať proti zákernej chorobe. Podotkol, že rakovina, to nie je choroba, to je stav vnútra. „Život si najal vraha.“ Keď sa stretával s ťažko chorými, nevyliciteľnými pacientmi, ktorým už nebolo pomoci, neraz si spomenul na Rilkeho a na „jeho“ anjela prechádzajúceho medzi živými a mŕtvymi, ktorých od seba nerozoznávajú. Badáme len smrťaci tieň... Smrť je v pretekoch pred lekárom, nedá sa poraziť: „Všetko je unikanie. A niet úniku. Daro sa chabre lekárova ochota. Smrť nezadrží - ako padajúci strom. Čo svet svetom bol, vpadá do rúk lekárov svetobôľ, čo zavádzal smrti. Že jej len robil štafáž.“

Tu si ešte väčšmi ako kedykoľvek predtým uvedomuje tenkú hranicu medzi životom a smrťou. Pavol Strauss vidí koniec nie ako niečo konečné, v smrti, o ktorej toľko filozofoval, vidí iba predel: „Veď smrť je i priehrada, i

do novej nemocnice milosrdných bratov v Skalici. Na toto obdobie veľmi rád spomínal, pretože to boli radostné roky naplnené prácou a štúdiom. Ako azda prvý na Slovensku robil lumbálne sympatektómie i stelektómie, čoskoro začali v nemocnici používať Küntscherove endoprotézy, resekcie kardiie, ako jednému z prvých u nás sa mu podarila emnolektómia bifurkácie aorty. Okrem toho vykonával bežnú gynekologickú a pôrodnícku činnosť, urologické operácie. Začal sa experimentálne zaoberať problémami regenerácie periférnych nervov, ich konzervácie a transplantácie v pokusoch na králikoch a psoch. Spočiatku doma, potom v Anatomickom ústave profesora Kratochvíla v Bratislave s kolegami, neskorším profesorom Dr. Kapellerom a s Dr. Godálom. Bolo to preňho idyllické obdobie - lekárske i umelecké. Žiaľ, ani to netrvalo dlho a čoskoro sa všetko zmenilo.

So sklamaním, nespravodlivosťou a krivdou sa Pavol Strauss vyrovnával tak ako mnohokrát predtým i potom - písaním: „Všetko má svoje miesto. Už preto, že jestvuje. Ani strom sa nehanbí, že čnie do neba, ani bralo nad priepasťou, ani myšlienka, čo visí nad smrťou, ani priestor zabúdania, čo vyplňa medzery medzi ľudskými životmi. A tie nepostrehnuteľné súvisy, ktoré vlastne všetko udržujú!“

Preložili ho do Nitry a takmer z hodiny na hodinu musel opustiť milovanú operačnú sálu a z praktického chirurga, ktorý denne bral do rúk skalpel sa stal iba „príležitostným“ chirurgom. Vtedy zápasil medzi dvoma protipólmi - chcieť a môcť. Nespravodlivosť zraňovala a bolela najviac, stal sa „človekom pre nikoho...“ Plný sil, elánu, ale sklamaný a nedocenený, až po rokoch dokázal s nadhľadom zhodnotiť situáciu, z ktorej bol nešťastný: „Človek sa zrodí, ale vytvorí sa zo seba. Je vyvreninou všetkých minulostí človeka, isteže i svojich predkov. Je zložený z čriepkov svojich možností, úsilí a túžob a všetkých oklieštení prinesených konvenciami prostredia a narážania a deformácie doby... Najväčšou ľudskou tragédiou je, keď ľudia a spoločnosť nezamedzia, aby sa zahadzovali schopnosti a ochota ľudí, ba i životy, ako ľahostajne a bezcenne náhody, ktoré vytvoril život.“

Napokon sa Nitra na dlhé roky stala domovom Pavla Straussa. Netrvalo dlho a i tu, podobne ako v Skalici, sa jeho pacientmi a priateľmi stali predovšetkým umelci. Každý, kto ho spoznal, si ho vážil nielen ako šikovného lekára, ale i pre pokoj, rozvahy a láskavosť, ktoré šírili vďaka seba. Pri priateľoch nerobil výnimky a vždy sa hlásil i k tým, ktorí boli v nemilosti. Po čase sa i on dostal do nemilosti.

dobry a citlivy psychológ najlepšie vedel, že človek rastie i nešťastím: „Ľudia, ktorí neprešli utrpením, krízami, katastrofami a nešťastím, ktorých vnútro nevytvorilo s nimi duševný amalgám, sú nedokončené, ba defektné individua. V určitom zmysle je nešťastným človekom ten, ktorého nikdy nestihlo nešťastie.“

Celým životom a tvorbou Pavla Straussa sa prelína človek. Človek - ľudská bytosť. Človek - chorý i zdravý. Lekár Pavol Strauss najlepšie vedel, že postoj k trpiacemu, trpezlivosť, pomoc, dobrota sú protipólmi úcty voči sebe samému. Vedel, že lekár je dôležitou postavou v živote a modlil sa zaňho vlastnou modlitbou: „Prosíme ťa, Pane, daj nám vzdelaných lekárov, ktorí sa správne blížia k tajom tvojjej prírody, tak porúchanej v nás! Nech sa dokonale a vecne hľbia do všetkých vedeckých možností a načerpajú tam pre naše časy dosiahnuteľné možnosti vedomostí. Nech však majú aj otvorenú myseľ pre všetko tajomné, čo sa skrýva i v najjasnejšom poznatku. Prosíme ťa, Pane, daj nám lekárov jemných, ktorí si uctia v každej slabosti a odhalenosti trpký osud ľudskej prirodzenosti, ktorý si i ty vzal na seba. Lekárov, ktorí by nezhazovali si dôstojnosťou človeka, danou im niekedy napospas. Prosíme ťa, Pane, daj nám lekárov trpezlivých, ktorí by prejav bolesti (niekedy aj zveličenej) nebagatelizovali, ale všemožne sa usilovali ju zmierniť u malých i veľkých. Prosíme ťa, Pane, daj nám lekárov, ktorí by sa nad nami skláňali súcítnne, s tvojím otcovským gestom, a nie s povýšeneckou nevšímavosťou, unudenosťou, ktorých sa úprimne dotkne osud trpiacich a ktorí neudusia v sebe tento cit hmotnými záujmami. Prosíme ťa, Pane, daj nám lekárov čistých v rečiach, v živote i v skutkoch, ktorí by svoje poslanie nepokrivia kalom vulgárnych rečí, nízkou promiskuitou a neviazaným životom. Prosíme ťa, Pane, daj nám konečne lekárov veriacich, pre ktorých nie je ľudská existencia len triviálnou náhodou s vitálnymi funkciami a animálnym vznikom a zánikom, ale ustavičným odzrkadľovaním tvojjej večne tvorivej vôle, tvojho nekonečne vnímavého a všestranného rozumu a tvojjej neprestajnej trpiacej, vykupujúcej lásky.“

Prosíme ťa, Pane, daj svetu lekárov telesne a duševne zdravých a dokonalých, aby pomohli v nás, ľuďoch, utvárať predpoklady na obnovený svet, na ozdravený, radostný svet, ktorom by bol zjavný jeho zmysel: príprava a predobraz Tvojho sveta večnej lásky a dokonalosti.“

Kým pomínie čas

Teodor Križka: Bozk slzou

Vydavateľstvo

Spolku slovenských spisovateľov
Bratislava 2008

Začiatkom marca 2008 vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov vydalo básnickú zbierku Teodora Križku „Bozk slzou“. Vydavateľ na prebale knihy píše, že ľubostná poézia je zdanlivo prekvapujúco uzavretá súborom básni typu villonovských balád. Zbierka takto iba akoby reflektovala to známe podobstvo o spolužití zrna a kúkoľa až do času žatvy.

Už v názve zbierky je kontrakt, ktorý reflektuje básnik v básni Počty. Všimnime si verše „Orol, keď zlieta na korisť, / je v ukrutnosti krásny... / Krásne sú grapy makovísk, / bozk slzou v náhlejšej básni. // Šľachetný súcit s korisťou / je ako putňa... Tiež deň po dni / len studňa chladnou, prečistou / vodou ju odôvodniť“. Verše sa prihovávajú, zdá sa, jednej univerzálnej ľudskej skúsenosti, skúsenosti so stratami v živote, ktoré sú cestou k jeho zrelejším formám. Akoby harmonizovali s evanjeliovým slovom o tom, že zrna musí zahnúť, aby bola z neho úroda. To je aj skúška ľudskeho srdca a verše básnika asociujú s dobrým riešením.

Ale villonovské balady akoby bez obalu komentovali aj dôsledky opačných riešení. Napríklad Balada o čerstvom de-

mokratovi. Naozaj villonovská reč... „autor ód, žalmov za Stalinom / preborník v pikloch, čo vraj činom / podržal štát, ten mocný brat / - ach keby som bol jeho synom, / bol by som chlapík, demokrat.“ Balada je príbeh človeka, ktorý nechce obliecť v sebe nového človeka a podstúpiť nutné straty.

Križkove verše neuznávajú púste miesta v živote. To, čo sa zdá púste, je len zle usporiadané a básnik to dáva iba do správneho vzťahu. Čitateľ je jemne do tohto priestoru básne zahrnutý a môže precítiť z každodennosti, ktorá zdanlivo logikou, ktorú básnik identifikuje, v tej časti zbierky, ktorá naozaj vzniká ako villonovské balady, veľakrát mohol odmietnuť zrna a uprednostniť kúkoľ.

Ale básnik vie, že láska, ak nemá stratiť svoju vitálnosť, musí prijať riziká a dotýkať sa časných vecí. Križkove verše popisujú tieto dotyky. Napríklad v básni „Ak“ alebo v básni Trnavská rovina, a ďalších. Ľudia a veci nekončia v nihilizme, aj keď majú pokušenie uzavrieť lásku do časnosti. Tá preráža a má obnovujúcu silu nájsť pre nich správny vzťah.

Aj o tejto sile lásky sú verše Teodora Križku. Verše sú synchronné s naším predpokladmi (napriek všetkej neusporiadanosti okolo) byť usporiadaný.

Pri čítaní a pri návratoch k veršom mi prišla na myseľ jedna psychologická teória, teória objektových vzťahov. Predpokladá, že máme dve základné vzťahové potreby. Byť vnímaný niekým ako je-

dinečný, hodní pozornosti aj lásky a zase mať niekoho, kto je hodný našej pozornosti, lásky. Tieto dve potreby sa nedajú plne naplniť, ale napriek tomu o to človek usiluje v rôznej miere.

To, čo veda nevie zachytiť a čo je za faktami, tú „entelechiu“, vyjadrujú verše básnika. Garantujú zmysel tejto ľudskej snahy, a to nie v zmysle prometeovských pokusov a drámy, ale v zmysle zbadania v zornom poli toho, kto personifikuje lásku, do ktorej nevstúpilo nikdy zlo. Básnik v jednej z villonovských balád píše „smiem načrieť z hĺbky Božích brehov?“ - a to je to, čo posúva dopredu. Ale v básni Rekviem za Rudolfa Dilonga básnik pripomína jeden osud, skutočnosť, píše: „Kofkože rokov máš byť doma cudzí, / kým privinú ťa doma ako brata? / Kto miloval ťa, poznáš v núdzi, / i komu sa viac faloš ráta. / Prečo trus je nám kopou zlata? / Vari nik nedá chaos do poriadku? / Ach, prečo tvoje Kumšty stále platia?“ Ale refrén veršov „Prozreť si spieval, drahý bratku,“ pripomína, že ktosi predsa ráta zrna od kúkoľa.

Verše Teodora Križku vysvetľujú mnohé v nás samých. Sú poéziou, ktorá je prevenciou proti jednému z najrozšírenejších omylov, že sme udalosťami náhody. Tá klíma priam vanie z básne villonovského charakteru „O priateľstve“.

Návraty k poézii Teodora Križku spájajú roztratené významy v nás samých, pomáhajú precítiť niečomu, čo malo a má význam a čo sa mohlo stratiť a čo treba nájsť skôr, ako pomínie tento čas.

STANISLAV HVOZDIK

Reč, ktorú z domu vieš, ó, jak je lichá...

*Až ťažko chápať, zvodci mladosti,
čo chceli ste s tým reči potupením?
Však zhádal som... Aj, pečat' podlosti
vám udieram v tvár - tak váš blabot cením;
vy chceli ste, by stromček uschnul nahý,
zhrýst' stržeť jeho, podryť korene;
no prerástol lesť, plný sily, váhy,
košatý šumi z tých čias nadšene!*

*Ó, mojej matky reč je krásota,
je milota, je rozkoš, láska svätá;
je, vidím, cítim, celok života,
môj pokrm dobrý, moja čaša zlatá
a moja odev, ktorej neviem ceny...
Buď požehnaný, kto sa pohodil
v tom so mnou, trvá pritom nepremenný;
buď kliaty, kto sa zaprel, odrodil...*

P.O. HVIEZDOSLAV
(úryvok z básne
Mňa kedys' zvädzal svet,
mi hovoriac...)

úsilie našich otcov a dedov, často najjednoduchších ľudí, či celú štúrovskú generáciu a naposledy antičechoslovakistických nezlomných bojovníkov za zachovanie našej reči v podobe prenasledovaných básnikov, spisovateľov, historikov a ďalších... Naschvál nemenujem s cieľom nespolitizovať pokus o posolstvo tohto môjho zamyslenia.

Ale späť k meritu veci. Dnes používame na niektoré veci, či javy výlučne anglické výrazy. A je ich čoraz viac. Slovenčina sa nám skrátka zdá odrazu nemoderná, často dokonca nepotrebná...

Týmto príspevkom nechcem v žiadnom prípade bojovať proti výučbe cudzích jazykov, chcem len načrtnúť podľa mňa alarmujúci fakt a pomenovať škodlivé smerovanie a necitlivé zaobchádzanie s tým pokladom, ktorým naša matická reč nepochybne je!

„Tsunami“ tzv. svetových jazykov (prípadne počítačových jazykov, skratiek atď.), ktorými sa dnes čoraz častejšie dozrievame v pracovnom styku, takpovediac zmietla svojou obrovskou silou, podporovanou zo všetkých strán (médiá, reklama...), z domácej scény takmer všetky prejavy a prostriedky našej ľubozvučnej materčiny. A my tomu vedome napomáhame!

Zoberme si predsa príklad a pouč-

me sa od iných štátov vyspelej Európy, prípadne britských ostrovov, kde sa niektoré pôvodné jazyky, či teraz už len akési formy nárečia, vyučujú len zriedka, bez záujmu širších vrstiev obyvateľov a sú mladšej generácii doslova na obtiaž. Národ, ktorý stratí reč, stratí i svoju identitu, svoje všetko!

Existuje vôbec nejaké východisko z tejto situácie?

Ťažko povedať. No pokúsme sa aj o nemožné! Čo iné nám vlastne zostáva?

Buďme aktívnejší. Inicujeme verejnú diskusiu o tomto probléme, „tvrdohlavo“ predostierame naše potreby na všetkých úrovniach, každý podľa svojich možností. Neúnavne navrhujeme riešenia, oslovujeme kompetentné štátne orgány a organizácie, organizujeme si posedenia, besedy, vetry, literárne súťaže a rôzne iné predstavenia... Vedme naše deti k láske k vlasti a k svojmu matickému jazyku. Inej cesty niet! Iba uvedomelá mladá generácia môže odvrátiť, resp. oddialiť blížiacu sa katastrofu.

Bohužiaľ to ale aj tak nemusí stačiť.

Na riešenie tohto problému s neistým koncom je jednoducho potrebná systematická a dlhodobá (aspoň dve storočia, koľko de facto trvali opáčne, teda likvidačné snahy) podpora zo strany štátu, či rôznych mimovládnych organizácií a združení. Tiež podpora vydávania slovenských kníh či kvalitných prekladov významných zahraničných autorov, od rozprávkových knižôčiek pre najmenších, až po najzložitejšie diela súčasnosti.

O pôvodnej filmovej tvorbe ani nehovoriac. Takisto vytváranie silného zázemia pre nových autorov, rôzne zamestnávateľské aktivity a pod...

Buďme raz zdravo tvrdohlaví pre dobrú vec. Pokračujeme v diele! Všetci! Alebo nám je to naozaj úplne ľahostajné?

Najbližšia vhodná príležitosť, páni poslanci, je prijať naozaj kvalitný školský zákon.

JÁN KŠIŇAN

OSOBNOSTI

KULTÚRNYCH DEJÍN SLOVENSKA

Nadaný a všestranný kňaz

„Nič neni snád' čudnejšieho a tajomstva plnejšieho medzi vynálezmi v obore elektrickom, jako telegrafovanie bez drôtu. Práve preto myslím, že nebude od veci napísať krátke vysvetlenie vážneho tohto vynálezu, nakoľko som to vstave učiniť a nakoľko som sa o tom vlastnými experimentami presvedčil.“

JOZEF MURGAŠ

Koncom 19. storočia už dávno jestvoval telegraf, ktorý spájal pošty, ale ľudom sa začala plniť aj túžba priamo sa dorozumieť na diaľku. Telefónom sa síce dalo volať na krátke vzdialenosti, ale priame spojenie kontinentov bolo možné dosiahnuť iba rádiotelegrafiou. Preto niet divu, že sa pozornosť vedcov upriamila na pokusy o bezdrôtové telegrafovanie. Technický pokrok sa nedal zastaviť, elektromagnetické vlny roku 1899 prekonali kanál La Manche a o dva roky neskôr sa uskutočnil prvý prenos cez Atlantický oceán. Za zakladateľov bezdrôtového telegrafu sa považujú ruský vynálezca Alexander Stepanovič Popov a rodák z talianskej Bologne Guglielmo Marconi, ale do technického zdokonaľovania sa zapojili i ďalší technici z celého sveta. V Amerike i slovenský vysťahovelec Jozef Murgaš.

Cesta Jozefa Murgaša do Ameriky bola veľmi kľukatá a na otázku, prečo musel taký všestranný človek hľadať uplatnenie v cudzine, môžeme nájsť odpoveď v spoločenskom postavení utlačaného Slovenska v 19. storočí. Jeho osud je, žiaľ, podobný osudom mnohých slovenských veľikánov.

Jozef Murgaš sa narodil 17. februára 1864 v Jabrikovej, ktorá je dnes časťou Tajova pri Banskej Bystrici. Tam začal chodiť do školy, kde dobrý dedinský učiteľ spozoroval jeho mimoriadne výtvarné nadanie a technickú zručnosť a presvedčil rodičov, aby ho dali na gymnázium do Banskej Bystrice. Chudobní rodičia si veľmi želali, aby sa ich syn stal kňazom, preto sa ešte viac uskrnili a na štúdiá ho poslali. Mladého Jozefa v tom čase najviac bavilo maľovanie, v Banskej Bystrici navštevoval ateliér národne uvedomelého a všestranného maliara Jozefa B. Klemensa, ktorý ho zoznámil s ďalším významným slovenským maliarom Dominikom Skuteckým. Po ukončení štúdiá na gymnáziu ho rodičia už nemohli ďalej finančne podporovať a jediným východiskom bolo štúdium na cirkevných školách. Nastúpil do bohosloveckého seminára v Bratislave a potom pokračoval v štúdiu v Ostrihome a dokončil ho v Banskej Bystrici. Za kňaza ho vysvätili roku 1888 a svoje duchovné pôsobenie začal ako kaplán v Dubovej na Horehroní. V Budapešti sa venoval aj odbornému štúdiu maliarstva so zameraním na cirkevnú maľbu a tri roky študoval i na akadémii výtvarných umení v Mníchove, ktorú však pre nepochopenie predstavenstva diecézy nedokončil. O Murgašom výtvarnom talente sa nedá pochybovať, obrazy, ktoré namaloval sú dodnes ozdobou slovenských kostolov.

Pre svoju prechku a energickú povahu sa Murgaš ľahko dostal do konfliktu. Mladého kaplána premiestňovali z miesta na miesto a až neskôr sa dozvedel, že biskup, hoci si vážil jeho obrazy, poslal na nové miesto o ňom správu, že je pansláv a treba si na neho dávať pozor. Napriek tomu, že mal svoje povolanie rád, bol znechutený, a keď sa mu jedného dňa dostal v náboženskom časopise Kazateľňa do rúk inzerát slovenských vysťahovalcov, že hľadajú kňaza, nezaváhal. Rozlúčil sa s rodičmi,

bratom a na dlhé roky opustil milovanú vlasť. Nový domov našiel v banickej osade Wilkes Barre v americkom štáte Pensylvánia, kde žilo vyše sedemdesiat rodín slovenských vysťahovalcov. Mladý kňaz sa ujal svojej činnosti s veľkým zanietením, okrem náboženských povinností sa zaslúžil o vybudovanie školy, športových ihrísk, knižnice a neskôr i kostola. Sklamlal ho však nezáujem Američanov o umenie, pretože každý sa tam naháňal iba za peniazmi. Keď videl, že so svojimi olejomaľbami veľmi nepochodí, viac energie venoval štúdiu odborných časopisov a venoval sa ďalšej svojej záľube - technike. Po dôkladnom štúdiu všetkých dostupných informácií o rádiotelegrafii, zostrojil vlastnú telegrafnú aparaturu, na ktorú získal roku 1904 patent. Potom ešte prihlásil ďalších jedenásť rádiotelegrafných zariadení na patentovanie. Prednosťou jeho systému bolo, že prenos správ sa výrazne skrátil a zlepšila sa ich presnosť. Onedlho po prijatí prvých Murgašových patentov vznikla účasťinná spoločnosť Universal Aether Telegraph Co., ktorá chcela zaviesť vynález do praxe. Vynálezca netrpelivo čakal na deň, kedy sa uskutoční skúška. Napokon všetko dobre dopadlo, podarilo sa nadviazať spojenie s tridsať kilometrov vzdialeným Scrantomom a späť sa ozvali aj z dvesto kilometrov vzdialeného Brooklyn. Úspešný začiatok však prerušil prírodný živel, nad miestami, kde stále telegrafné stožiare sa prehňala víchrica a všetko zničilo. Navyše nezostalo iba pri jednom nešťastí, čoskoro zomrel hlavný akcionár spoločnosti, ktorá všetko financovala. Spoločnosť zanikla a Murgašovi navrhol tajomník Marconiho, aby vložil svoje patenty do ich laboratórií, že ho tam za to zamestnajú. Murgaš samozrejme odmietol, veď to je zneužitie a doslova vykradnutie jeho myšlienok... Smutný sa vrátil na svoju faru a začal organizovať stavbu kostola a kultúrneho domu, no nevdal sa ani ďalších rádiotelegrafných experimentov. Ako vášnivý rybár si dal patentovať i navijak na udicu, venoval sa pestovaniu kvetín, z ktorých najviac miloval ruže a tulipány. S príbúdajúcimi rokmi, stále častejšie spomínal na svoju domovinu. Počas prvej svetovej vojny zorganizoval finančnú zbierku na podporu národnoslobodzovacieho boja Slovákov a bol aktívny aj na pôde Slovenskej ligy v Amerike. Stal sa jedným zo signatárov Pittsburskej dohody. Zachovala sa i fotografia zo stretnutia katolíckych kňazov s M. R. Štefánikom v New Yorku. V roku 1920 sa po dvadsiatich štyroch rokoch vracia domov do Banskej Bystrice. Zvítal sa bratom Jánom a pri hrobe svojich rodičov sa rozhodol, že zostane doma. Doma ho však nikto nepoznal, o jeho patentoch a prácach nikto nevedel, nechceli ho zobrať ani za učiteľa elektrotechniky. Vrátil sa do Wilkes Barre, kde až do smrti zveľaďoval záhradu, maľoval a rozširoval svoju jedinečnú zbierku motýľov. Zomrel po srdcovej príhode 11. mája 1929. Smútkom všetkých obyvateľov mestačka za milovaným človekom ešte znásobila skutočnosť, že vandali zničili jeho zbierky, laboratórium, knižnicu a všetky rukopisy.

JOZEF LEIKERT

Výchova holokaustom

(Dokončenie zo 4. strany)

V tomto ideologickom ťažení zohráva významnú úlohu v politike priemyslu holokaustu aj takzvaná výchova Holokaustom. Podľa Eizenstata (americké ministerstvo zahraničných vecí) je výchova Holokaustom „najväčším dedičstvom nášho úsilia“. Dôležitú úlohu pri výchove Holokaustom zohráva aj organizácia Pochod života, ktorá za peniaze, ktoré prináležia obetiam holokaustu, organizuje návštevy mladých Židov najmä v Osvienčime. „Role tohto divadla, inšpirovaného sionizmom, sú obsadzované mladými Židmi z celého sveta, ktorí sa schádzajú v poľských táboroch smrti, kde dostanú z prvej ruky lekcii o zlých vlastnostiach Nežidov a potom sú lietadlami dopravení do Izraela na spasenie“ (s. 98). To, že takáto „výchova“ sa úplne míňa svojho cieľa, svedčí aj skutočnosť, že židovská mládež po návšteve Osvienčimu mimoriadne zamestnáva miestne prostitútky. Totiž nezanedbateľná časť židovskej mládeže spája pobyt v Osvienčime so sexturizmom, ktorý sa stal predmetom záujmu nielen poľskej, ale aj židovskej tlače. Podobné skúsenosti sú aj z organizovaných návštev židovskej mládeže v Múzeu holokaustu vo Washingtone. Je skutočne veľmi zaujímavé, že podobný nápad sa, v rámci pripravovanej „reformy“ slovenského školstva, zrodil aj v hlave ministra školstva. Avšak s tým rozdielom, že pokiaľ židovské deti absolvujú návštevu Osvienčimu a iných táborov dobrovoľne, podľa ministra Jána Mikolaja (Slovenská národná strana) slovenskí stredoškólači budú musieť povinne navštevovať Osvienčim. Samozrejme, že Mikolaj to nemá z vlastnej hlavy, ale túto chorú myšlienku, ako sa už stihol verejne pochváliť, mu vnukol bývalý profesor na Vysokej škole politickej ÚV KSC, v súčasnosti riaditeľ Múzea židovskej kultúry v Bratislave, Pavol Mešťan. Tento si pravdepodobne spomenul na organizované návštevy školákov do Leninovho múzea v Bratislave, lenže, ako súdruh profesor určite vie, ani tieto neboli pre žiakov povinné. A okrem toho si ešte veľmi dobre pamätáme ako skončila „výchova“ marxizmom-leninizmom, ktorú nám mešťanovci naordinovali, a z ktorej sa naša spoločnosť doposiaľ nedokázala spamätať.

Ako uvádza prof. Finkelstein, podobne sa v USA miňajú účinky aj holokaustove učebné osnovy (v USA ich má zákonom nariadené alebo odporúčané 17 štátov), a to aj napriek tomu, že veľa stredných škôl a univerzít si založilo aj samostatné katedry holokaustu, existujú tu aj početné pamätníky a múzea holokaustu. „Predstieranie, že holokaust je súčasťou americkej historickej pamäti“, cituje Finkelstein P. Novicka, „je morálna vývrтка. Vedie k tomu, že Američania sa vyhýbajú zodpovednosti, ktorá prináleží, keď posudzujú svoju minulosť, prítomnosť a budúcnosť“. V tejto súvislosti uvádza prof. Finkelstein početné príklady, konkrétne aj Norimberské zákony, ktoré zbavili Židov v Nemecku práv, (okrem iného zakazovali napríklad manželstvá Nežidov so Židmi). „Černosi na americkom juhu trpeli pod rovnakými nezákonnosťami a stali sa objektom oveľa väčšieho, všeobecne rozšíreného, spontánneho a schvaľovaného násillia než Židia v predvojnovom Nemecku“ (s. 102). Avšak, zatiaľ čo Židia majú z federálnych prostriedkov financované Múzeum holokaustu (pričom na území USA sa nekonali žiadne židovské holokausty), návrhy na múzeum černoškého holokaustu v USA, Kongres nikdy neakceptoval. Podobne, ako s Černošmi, je to v USA aj s genocídou pôvodného amerického obyvateľstva - Indiánmi. Ako píše prof. Finkelstein, Holokaust ako politikum zohráva dôležitú úlohu nielen pri hodnotení americkej minulosti, ale aj súčasnosti. Konkrétne pri hodnotení súčasných zahranično-politických „aktivít“ USA: „Keď chcú Spojené štáty poukázať na zločiny odohrávané sa v zahraničí, pripomínajú často holokaust... (ale) zločiny, kde sú spoluvinníci USA, (im už) holokaust nepripomínajú“ (s. 102). Do tejto kategórie bezhraničnej arogancie moci patrí aj nedávne verejné vyhrážanie

sa Palestínčanom holokaustom predstaviteľom Izraela. Je to vôbec prvýkrát v dejinách ľudstva, čo sa predstaviteľ okupačnej moci verejne vyhrážal holokaustom porobenému obyvateľstvu.

Prof. Finkelstein, ktorý veľmi dobre pozná pomery na amerických univerzitách, uvádza, že americkí študenti nepoznajú vlastné dejiny, ale na druhej strane vedú „správne zaradiť nacistický holokaust, priradiť mu správne storočie a uviesť počet mŕtvych. Po pravde povedané, nacistický holokaust je skoro jedinou historickou udalosťou, ktorá zaznieva v univerzitných posluchárňach“ (s. 19). Podobný stav „historického bezvedomia“ dospelej populácie zaznamenávajú v USA aj prieskumy verejnej mienky. V našich, slovenských podmienkach sme túto potemkinovskú situáciu zažívali do roku 1989, keď mešťanovci nám namiesto národných dejín nanútili dejiny KSC a svetové dejiny nahradili zasa dejinami medzinárodného komunistického a robotníckeho hnutia. Aj po tejto našej skúsenosti s totalitnou mocou dá sa s istotou predpokladať, že aj podobný experiment - „výchova Holokaustom“ - nakoniec skončí tak, ako skončila oficiálna výchova marxizmom-leninizmom.

V poslednej, tretej kapitole Dvojité vydieranie analyzuje Finkelstein metódy, prostredníctvom ktorých priemysel holokaustu vydiera jednotlivé štáty s cieľom vydobýť si od nich čo najväčšiu sumu peňazí. Súčasne autor kriticky poukazuje na jednotlivých reprezentantov priemyslu holokaustu, ako sa osobne obohacujú na tejto vydieračskej akcii. Autor konkrétne zoberá prípad Švajčiarska a Nemecka z konca 90. rokov minulého storočia, pričom analyzuje aj jednotlivé metódy vydierania, uplatňované priemyslom holokaustu, s podporou, akú mu poskytujú USA. Skutočnou tragédiou však je, ako píše prof. Finkelstein, že toto vydieranie sa oficiálne deje v mene tých, ktorí prežili nacistický holokaust. Pričom oni sami z toho majú len veľmi málo.

Termín „preživší holokaust“ označoval pôvodne tých, ktorí prežili getá, koncentračné a pracovné tábory. Ich počet bol koncom vojny odhadovaný na 100 000 osôb (s. 63). Avšak veľa Židov, ktorí prežili vojnu úplne inde sa začalo po roku 1945 vydávať za tých, ktorí prežili „holokaust“. Podľa N. G. Finkelsteina viedli ich k tomu dva základné motívy:

1. pretrpenie táborov sa u Židov stalo „vrcholom mučeníctva“;

2. a druhý bol materiálny motív. „Veľa Židov si svoju minulosť vykonštruovalo, len aby vyhovelí tejto potrebnej požiadavke“ (s. 63). Títo ľudia zo zistných dôvodov doposiaľ fabrikujú rozličné vymyslené príbehy, ktoré tvoria základ literatúry o Holokauste podporovanej priemyslom holokaustu.

V súčasnosti dominuje u Židov zistný motív. Z tohto dôvodu došlo aj k redefinovaniu termínu „preživší holokaust“. Do tohto termínu sú už zahrnutí aj tí, ktorým sa podarilo utiecť pred nacistami. Prof. Finkelstein poukazuje na príklad Poľska, kde po nemeckom vpáde do Poľska v roku 1939, viac ako 100 000 poľských Židov ušlo do ZSSR. A takto úrad bývalého predsedu izraelskej vlády Netanjahu nanovo „odhadol“ počet Židov „preživších holokaust“ až na 1 milión osôb. Hlavným zmyslom tohto redefinovania termínu „preživší holokaust“ bol evidentný - vyzníkať z dotknutých štátov čo najviac peňazí a vzniesť voči nim „obrovské požiadavky na odškodné“ (s. 64). Len Nemecko bolo priemyslom holokaustu donútené zaplatiť do roku 2000 „preživším holokaust“ okolo 60 miliárd USD. Týmto ale nebol ich apetít po peniazoch uspokojený, práve naopak - chuť priemyslu holokaustu po ďalších miliardách sa ešte zväčšila.

Podľa výpočtov židovského historika Henryho Friedlandera sa v roku 1945 nachádzalo v táboroch 715 000 väzňov, minimálne tretina z nich (238 000 osôb) zomrela v priebehu jari 1945. Reálne sa dá predpokladať, že tábory prežilo maximálne 475 000 bývalých väzňov. Židia tvorili z tohto počtu 20 %, to znamená, nie viac ako

100 000 osôb. Prof. Finkelstein, odvolávajú sa na renomovaných odborníkov, uvádza, že odhadovaný počet 100 000 preživších židovských väzňov, tvorí maximálnu hranicu. Leonard Dinnerstein uvádza, že v roku 1945 vyšlo z táborov 60 000 bývalých židovských väzňov, z ktorých 20 000 zomrelo v priebehu jedného týždňa. Stuart Eizenstat (americké ministerstvo zahraničných vecí) odhadoval v roku 1999 celkový počet nežidovských a židovských osôb, preživších tábory, na 70 000 - 90 000 osôb. Z tohto počtu tvorili Židia 20 % (14 000 - 18 000 osôb).

V snahe vyzníkať od dotknutých štátov obrovské finančné čiastky priemysel holokaustu „drasticky zmenil“ tieto údaje. Ako v tejto súvislosti sarkasticky píše Finkelstein: „Ak máme veriť priemyslu holokaustu, v súčasnosti žije viac bývalých židovských otrockých pracovných síl než pred polstoročím (t. j. v roku 1945, pozn. J. B.)“ (s. 92). Po páde komunizmu, na prelome 80. - 90. rokov minulého storočia, rozšíril priemysel holokaustu svoje nenávytné a bezbrehé finančné požiadavky aj na bývalé komunistické štáty. Za účinnej podpory americkej vlády, metódou vyhružok a vydierania sa tieto štáty stali pre nich veľmi ľahkou korisťou. V tejto súvislosti poukazuje prof. Finkelstein aj na veľmi zvláštny jav - východoeurópski Židia, žijúci v Izraeli, začali naraz „objavovať“ svoj pôvod, a to len preto, aby sa mohli podieľať na koristi priemyslu holokaustu (s. 98). Ako však poznamenáva prof. Finkelstein, týmto sa ale stráca vysnívané opätovné oživenie židovského života v Izraeli. Ako sa zdá, peniaze sú pre nich oveľa väčšou hodnotou.

Prof. Norman G. Finkelstein, pri analýze priemyslu holokaustu, poukazuje aj na tú skutočnosť, že antisemitu verejne zosmiešňujú „židovských klamárov“, ktorí kšeftujú so svojimi mŕtvymi: „podvodnou manipuláciou s týmito číslami priemysel holokaustu...lakuje nacizmus na ružovo“ (s. 93). Tento totiž vo svojej nenávytnosti za peniazmi takisto svojim spôsobom spochybňuje deklarovaných „6 miliónov židovských obetí holokaustu“. Iróniou osudu je, že spochybňovanie uvedeného počtu židovských obetí stalo sa už v niektorých štátoch Európskej únie trestným činom, netýka sa to však priemyslu holokaustu. Tomuto sa totiž toleruje vymýšľanie rôznych príbehov, manipulovanie so štatistikami, ako aj otvorené klamanie - to už vraj nie je „spochybňovanie“ holokaustu, a samozrejme ani trestným činom. Objektívny výskum totiž nepotrebuje uzákoniť žiadnu dogmu, a ani žiadnu erámu pravdu, tak, ako sme mali v predchádzajúcom režime ústavne zakotvenú vedúcu úlohu KSC v spoločnosti a marxisticko-leninskú ideológiu. Ak skutočne niekto potrebuje legislatívne zakotviť trestný čin - spochybňovanie holokaustu, tak je to predovšetkým priemysel holokaustu, aby mohol ďalej vydierať dotknuté štáty, stupňovať svoje finančné požiadavky a v konečnom dôsledku príživovať sa na ľudskom utrpení.

Výskum holokaustu, tak, ako ho presadzuje priemysel holokaustu, nemá nič spoločného s objektívnou vedou, ale stáva sa akousi formou zákonom chráneného „náboženstva“, postaveného na nespochybiteľných dogmách. Totiž objektívny výskum holokaustu a slobodná interpretácia výsledkov tohto výskumu by veľmi rýchlo strhli falošnú masku priemyslu holokaustu. A to je aj hlavný dôvod, prečo priemysel holokaustu priam hystericky presadzuje absurdnú ideu uzákoniť ako trestný čin spochybňovanie ním vyfabrikaného Holokaustu, a to bez ohľadu na slobodu bádania a slobodu slova, ktoré patria k základnej výbave každej demokratickej spoločnosti. „Výzvou dneška je vrátiť nacistický holokaust do oblasti racionálneho skúmania“, uzatvára svojou publikáciou prof. Norman G. Finkelstein, „pretože len tak sa z neho môžeme poučiť. Abnormalita nacistického holokaustu nepochádza ani tak zo samotnej udalosti, ako z priemyslu, ktorý ju zneužíva, ktorý okolo nej vznikol“ (s. 105).

JÁN BOBÁK

JÁN GREŠÁK

Bielymi slzami

Sneženie

*Vyhasli čierne sny
a deň sa rozplakal
bielymi slzami*

Plač

*Strážny anjel
na kolenách
po líci slza mu kanie*

*nemá Boh
dvoch synov
na ukrižovanie*

*Na siedmy deň
Boh stvoril svet
a usmial sa
uplakanými očami*

Samota

*Len pre mňa stvoril Boh
zatičnutý svet
čistý ako rosná tráva
na kvitnúcej lúke
bez bodliakov a vlčích makov
keď som bol ešte dieťa*

*z kvetných kalichov
píjem svoj osud do dna
netuším
kto bude piť z kvetov
ktoré raz (možno)
vyrastú nado mnou*

Jeseň

*Vánok postriasal
listy zo stromov
mŕtvym
vdýchol nehybnosť*

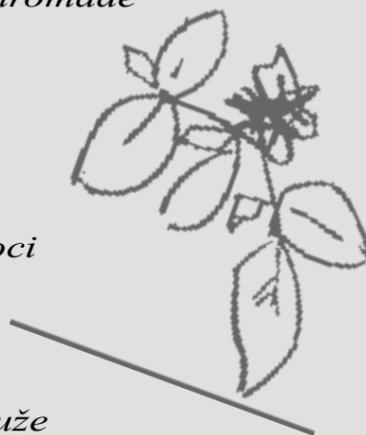
Rozvalina

*Ten dom držia pohromade
len spomienky
na druhom svete*

*Boh už repce
Boh už repce
že viac nechce
deň vnorený do noci
náš smiech
slzy
ani naše ponosy*

*nechce duše ani ruže
z perleťovej kaluže
netúži po prachu tela*

- sme iného stvoriteľa.

Narodil sa (1953) v Nesluži, okres Kysucké Nové Mesto. Po maturite na gymnáziu v Kysuckom Novom Meste študoval na VŠP v Nitre. Literárnej tvorbe a publicistike sa venuje vyše 20 rokov. V súčasnosti žije a tvorí v Žiline.

Od detstva som obdivoval všetkých spisovateľov, ktorí sa mi prihovarali z domova, blízkych či vzdialenejších krajín a privádzali ma namiesto do rodinnej kuchyne - do úžasného úžasu. Kdesi celkom na začiatku bola kniha Luda Ondrejova-Mistríka Zbojnická mladost', na ktorú sa nedá zabudnúť - ako na prvé milovanie, ale to prichádza až neskôr. Kedykoľvek sa ma spýtali, ktorá kniha ma v detstve najviac oslovila, bez zaváhania som ju vyslovil jedným dychom. Ako chlapec som si ju, povedané dnešným slovníkom, tak virtuálne ťžložil v pamäti, že jej neskoršia filmová verzia bola pre mňa tak trochu sklamaním, iným poňatím, hoci prijateľným. Vtedy som si vlastne po prvý raz uvedomil, že filmový prepis nemusí znamenať stotožnenie sa s literárnou predlohou a hoci viac vidím, menej si predstavujem. V lete roku 2003 som strávil zopár dní na strednom Slovensku v Strelníkoch, tak trochu v iných končinách ako Mistríky či Kostiviarska, ale stretol som sa tam s priezviskami typickými pre túto oblasť a vtedy som si uvedomil jedinečnosť Ondrejovej knihy po druhý raz. Spisovateľ, ako tvrdí Milan Rúfus, si musí na inšpiráciu nažiť. A Ondrejov si v takomto nádhernom kraji musel nažiť či chcel či nechcel a jednoducho sa musel podeliť s čitateľom o krásu, ktorú už sám nevládal uniesť na junáckych pleciciach. Musel sa podeliť o jednoduchý, ale pýtam sa, naozaj jednoduchý príbeh, ktorý si priam žiadal, aby sa širil ďalej z vrchov dolu do dolín.

Keď sa bližšie pozriete do hoci ktorého slovníkového či encyklopedického diela o slovenských autoroch najmä z druhej polovice 20. storočia, určite si všimnete, že namiesto rodných miest tam figurujú pôrodnicové mestá, ale mnohé matky budúcich básnikov a prozaikov prišli do mestských nemocníc z blížších či vzdialenejších obcí, valalov alebo kopaníc. Budúci spisovatelia, výtvarní umelci, hudobníci, doktori a vedci budú mať navždy v rodnom liste napísané mesto, v ktorom sa zohriali zopár dní a potom prežili ozajstné detstvo tam, kam ich odviezla sanitka v povojničku. Teda: rodisko je síce zápis v rodnom liste, ale vnímanie sveta nemusí začínať od neho. Lebo rodisko je len jedno, ale domovy môže mať človek aj dva - najmä v zrelom veku. A predsa si myslím, že bez inšpirácie rodnou hrudou, nad ktorou sa v súčasnom spájajúcom európskom svete často už len pousmeje, by bola literatúra o čosi ukrátená.

Teraz zdanlivo odbočím. Keď Charles Dickens napísal v románe David Copperfield o otcovej rade synovi, že ak minie zo zarobených 20 libier devätnásť a pol, bude v pohode, ale ak dvadsiatku prekročí, dostane sa do väzenia pre dlžníkov, bola v tom nielen dobre mienená rada, ale aj životná skúsenosť autora. Sotva by k takému poznaniu dospel niekto, kto žil v blahobyte a nemusel každý mesiac celý mesiac rozmýšľať o tom, ako neminúť viac. Druhá vec je, že sa z tohto konštatovania

RUDOLF ČIŽMÁRIK

Rodisko a rod

ľudia nepoučili dodnes a aj keď nechodia do pochmúrneho väzenia pre dlžníkov, občas sa niektorí za mreže dostanú a zrazu si uvedomia, že bohatstvo je niečo celkom iné alebo aj iné ako len lesk mincí a šuchot bankoviek. Pravda, stáva sa, že aj spisovatelia občas zabudnú, kde je ich rodisko, odkiaľ pochádza ich rod, najmä keď sa dostanú trochu do sveta a hanbia sa za koberce zelene, po ktorých stúpali ich bosé nohy a radšej vykračujú po pokrovcach v hotelových sálach a žmúria do svetla lustrov ako do slnka. Meštiak je meštiakom celkom prirodzene, ale keď sa ním stane ten, kto v detstve počúval iné zvuky, nie je to vždy celkom prirodzené. Lenže človek radšej hľadá dohora a nevidí ako mu trčí slama z čižiem. Len nedávno som sa stretol so spevákom populárnej piesne, takmer vrstovníkom, ktorý spieval na západe už pred nežnou revolúciou a spomínal ako ho niekedy poučujú mladí z kapiel o tom, čo je svetovosť, čiže amerikanizácia. Povedal mi aj to, že čím je starší, tým viac pozýva do svojich programov spevákov zo slovanských krajín.

Slovenská literatúra má v zlatom fonde aj dva úžasných romány z obdobia prvej svetovej vojny. Čitateľ sa z nich dozvie o vnútornej podobe tohto besu oveľa viac ako z dejepisu a encyklopédií. Živý bič je vlastne skôr súborom noviel spojených postavou Adama Hlavaja a oravskou prírodou, ktorú tak dôverne poznal syn hájnika, v ktorého žilách prúdila zelená krv - Milo Urban. Čitateľ si nevdojak položí otázku, ako mohol taký mladík bez väčších literárnych skúseností napísať takú úžasnú knihu. Nikto ma nepresvedčí, že práve tu nezohralo svoje rodisko, ktoré ho tak ako Ondrejova jednoducho priťahovalo k tomu, aby vzal do rúk pero a príbeh zaznamenal, nehľadiac na teoretické zákonitosti umeleckého textu.

V hečkovskej rodine boli rozprávkami vari všetci. Samozrejme, že prvý sa vylúpol z tmy anonymity najstarší František rodinnou ságou Červené víno. Istým spôsobom bol školený, veď mal vinohradnícku školu, bol adjunktom, rozumel vinohradu viac ako bežní vinohradníci v Suchej a vo Vlčindole. Práve preto, že rozumel viac, dokázal to, čo mnohí iní cítili, tlmočiť prostredníctvom osudov Habdžovcov. Mnohé taje jeho románu potom postupne preližiteľne odkrýval brat Blahoslav, ten rollandovský renesančný dobrý človek, ktorý ešte nedávno žil a zavlažoval literárne pole. Sotva čo možno vyčítať klasickému románu, ktorý aj vo filmovom spracovaní režiséra Andreja Letricha vyznel veľmi presvedčivo. Keď sa však František pustil do Drevenej dediny, ktorá bola zrejme aj nad-literárnou ideologickou objednávku, už sa úspech nezopakoval v rovnakej miere. Ľudové príslovie o presadení a nezapustení koreňov sa tu naplnilo plnou mierou. Autor už len zvonka poznal

dušu oravského človeka, empatia nebola taká bezprostredná ako keď sa dotýkal duše západoslovenského vinohradníka a reálií, ktoré ho obklopovali. Pravda, spisovateľ by sa mal suverénne zhostiť svojej úlohy aj vtedy, keď píše o inom prostredí, ako to, z ktorého vyšiel. Opäť sa vrátim k Ondrejovovi, ktorého Africký zápisník s čiernym sluhom Tanganikom je taký presvedčivý, že čitateľ ani na chvíľu nezapochybuje, že spisovateľ neohrozene neprechoďil horúcu Afriku s revúcimi tigermi križom-kražom, nielen prstom na mape. A predsa je to len dokonalá ilúzia. Ondrejov, hoci sa vybral na cestu, do Afriky s priateľom maliarom Kellenbergerom nikdy nedorazili. Možno práve v tom je tá odlišnosť, že František Hečko Oravu poznal, veď si stadiál priviedol manželku, a to poznanie mu nedovolilo natoľko sa odpútať od reality ako dokázala fantázia rozviazať krídla inému spisovateľovi, ktorý videl, keď zatvoril oči a uvoľnil príchod predstavám. Ešte jedno porovnanie. Rozprávky starej matere Hečkovej manželky Márie Jančovej, hoci sú určené deťom, sociálnym podtónom oslovia aj dospelých, lebo autorka dôverne poznala dušu chudobného oravského človeka.

Kedysi v mla-

dosti mi starší básnik vo vtedajšom kamennom vydavateľstve povedal, že si nevie predstaviť, aby slovenský spisovateľ pochádzal aj z iného kraja ako od Tisovca. Vôbec som to nepochopil, ale potom mi došlo, že možno preto, lebo mnohí obrodenci a štúrovci boli z toho kraja a jemu to prirodzene tak vychádzalo. Lenže ja som zo západoslovenskej roviny a malých vrškov a tam sa tiež narodil nejedyn významný autor. Len s ťažkosťami si viem predstaviť autorský profil **V o j t e c h a** Miháliku bez spätosti k murárskej robote o t c a , bez

typických výrazov, ktoré použil v poézii len on, ako napríklad kalkyš či gerheň, sviatosť autáru alebo poéziu Miroslava Válka bez väzby na „trnavskú rovinu“, domov, ruky na ktorých smieš plakať. Sociálny motív do poézie vnášal Mihálik najmä prostredníctvom priznania sa k „plebejskej košeli“, veď v nej - toľkokrát prepranej - prežil vlastné detstvo a v hlbokoj dospelosti odkryl napríklad aj svoj vzťah k židovskému dievčaťu z mladosti. Kde to všetko dovtedy bolo? Ukryté pod nánosom času, o ktorom Laco Novomeský povedal, že letí jak vtáci nedozierni? Určite. Dlhé roky sa básnik venoval spevu na súčasnosť a odrazu to v ňom zalomcovalo a vrátil sa ku koreňom, aby z nich vyrástol nový kmeň vlastného stromu poznania a šumel celkom inú melódiu. A potom je to aj forma spovede, ku ktorej sa každý odhodláva nad presýpacími hodinami svojho života. Je to návrat k rodisku a rodu. Prečo je v nejednom človeku túžba prísť tam, odkiaľ vyšiel a po desaťročiach v cudzine sa vrátiť do rodiska a spomínať i na zdanlivo bezvýznamné detaily, ktoré však majú neraz preňho samotného nesmierny význam? Prečo dojmá verš o rodnom kraji aj zdanlivo kamenné tváre? V istom okamihu života sa menia istoty a hodnoty. A literatúra ich pripomína každému nevtieravo, nevnučuje sa. Človek je nesporene najdokonalejší tvor, ale lososy na sklonku života mľčky plávajú z mora nahor prúdu riekou, z ktorej prišli, pokladú zárodoky nového života a odovzdané umierajú.

Slovenská metropola

Dnešné hlavné mesto Slovenskej republiky - s prvými historicky zaznamenanými menami Brezalauspurc, Brezburc, neskôr Pressburg či Prešporok alebo Posonium, ale tiež Istropolis či Vrastislavia a dnes Bratislava - má dlhú a slávnú históriu ako metropola. Či ako významné keltské oppidum, rímske stredisko, slovanské centrum alebo korunačné mesto uhorského kráľovstva...

Takú časovo hlbokú a významom bohatú históriu ako Bratislava má iba málokterá zo svetových metropol!

Ako historických, kultúrnych a dnes opäť aj politicky plnoprávných dedičov - všetkého, čo je späté s našou minulosťou a s naším územím - nás táto skutočnosť môže naplňovať oprávneným sebavedomím. Je však zároveň aj výzvou k zodpovednosti, ktorá nám káže zúročiť a povzniesť toto naše dedičstvo a ako živý odkaz tvorivosti našich predkov ho odovzdať ďalším generáciám našich pokračovateľov.

Tak ako si iné národy vytvorili svoj Rím, Paríž, Londýn, Varšavu, Budapešť, Viedeň či Prahu... aj my Slováci - národ, ktorý sa podieľal na budovaní mnohých cudzích metropol - musíme vytvoriť z hlavného mesta nášho štátu metropolu reprezentujúcu naše dejiny, našu kultúru a hodnoty nášho tvorivého ducha ako náš autentický a neopakovateľný civilizačný prínos do klenotnice ľudstva.

Je to dnes - v nových slobodných podmienkach vlastného demokratického štátu - naliehavá výzva na splnenie ďalšej skúšky našej národnej aj občianskej zrelosti.

Na úspešné splnenie takéhoto vysokého cieľa je potrebná tvorivá spolupráca všetkých významných osobností a zároveň celej slovenskej spoločnosti a tiež viacgeneračná cieľavedomá vytrvalosť. Nadšenie spontánne vyplývajúce zo znovuzískania národnej slobody obnovením štátnej suverenity by - tak ako to bolo u iných národov - malo byť hlavným motivačným zdrojom nášho tvorivého úsilia pri pretváraní hlavného mesta SR na skutočnú slovenskú metropolu!

Hoci väčšina Bratislavčanov pochádza z rôznych častí Slovenska - Bratislava nepatrí iba im ako Bratislavčanom. Zákomom je definovaná predovšetkým ako „hlavné mesto SR“, patrí teda všetkým občanom nášho štátu. A patrí tiež Slovákom žijúcim v cudzine. Z tejto skutočnosti treba vychádzať aj pri jej budovaní a pretváraní na slovenskú metropolu.

Pretože hlavnému mestu SR doteraz chýba veľkorysá a dôstojná dlhodobá perspektívna urbanistická koncepcia transformácie Bratislavy na slovenskú metropolu - otvárajúca tvorivý priestor pre uplatnenie autentických prínosov slovenského národa - pripájame sa k iniciatíve osobností kultúry „Za krajšiu metropolu Slovenska“ a vyzývame architektov, výtvarníkov, umelcov aj technikov, ale aj predstaviteľov nášho štátu a mesta Bratislavy, aby motivovali slovenskú spoločnosť na uskutočnenie tejto zásadnej premeny nášho hlavného mesta.

Je potrebné čo najskôr vytvoriť skupiny odborníkov a vypísať verejné anonymné súťaže na celkovú urbanizáciu mesta, ale aj na jednotlivé architektonické zóny či konkrétne pamätníky. Bratislave chýba nielen Pamätník neznámyho vojaka či Pamätník slovenskej štátnosti, ale aj Národný panteón a Národný cintorín ako to majú všetky významné metropolity.

Svetová verejnosť od nás právom očakáva, že sa v nových slobodných podmienkach predstavíme v pravdivom svetle faktov ako starobylý historický, kultúrny a zároveň moderný politický národ. Konečne nadišiel čas predstaviť naše pozitíva v tom najlepšom svetle! A tým najlepším miestom našej reprezentácie je práve naše hlavné mesto Bratislava ako slovenská metropola.

Výhlásenie Slobodnej rady slovenského národa pri 4. výročí obnovenia SNR
Devín 4. mája 2008
Za správnosť
VILIAM HORNÁČEK

V súčasnom období prebiehajú protirečenia vývinového procesu globalizácie, ale aj krystalizácia názorov na rôzne otázky zjednocovania Európy ako unitárneho štátu, či federácie, konfederácie alebo zjednotenie národných suverénnych štátov. Práve tu vidíme, že ide o historické fenomény v pohybe, na ktoré sa názory rôznia. Takto sa vynára ešte vždy aj otázka legitimacy a legality rozdelenia spoločného štátu Čechov a Slovákov - ČSFR, napokon i historického hodnotenia tohto faktu.

Ak chceme vysvetliť a preukázať legitimitu a legalitu vzniku samostatnej Slovenskej republiky, tak si z hľadiska metodologického najskôr musíme objasniť, či definovať pojem, čo je legitimita a legalita.

Súčasná právna veda, ale tiež i politológia v dostupnej domácej, ako aj v zahraničnej literatúre tieto pojmy definuje rôzne, pritom však z hľadiska obsahového významu podstata pojmov je rovnaká.

Vzhľadom na túto skutočnosť poukážeme, ako definuje tieto pojmy právna veda a taktiež i politológia.

Slovník slovenského práva legitimitu definuje takto: „Legitimita má svoj základ v latinskom slove *lex*. Vyjadruje, že pôvod vecí, rozhodnutí, resp. inej skutočnosti má právne záväznú (normatívnu) povahu. Znamená to tiež, že určité rozhodnutie bolo prijaté právom upraveným spôsobom. Právny poriadok zakotvuje princípy a spôsoby prijímania rozhodnutí, resp. právne relevantných postupov. V tomto zmysle napr. podmienkou legitimacy rozhodnutia je aj jeho vážnosť, slobodná vôľa a pod.“

Slovník českého práva definuje legitimitu takto: „... to, čo je legitímne je nejakým spôsobom spoločnosťou prijímané“. Ďalej sa v slovníku uvádza, že: „každý druh prijatia nezakladá legitimitu. Prijatie niečoho zo strachu alebo zo sebeckých či iných nemorálnych dôvodov nie je uznané za zdroj legitimity.“ V tejto súvislosti treba poukázať na skutočnosť, že v spoločensko-politickej praxi sa často frekventuje pojem politická legitimita. Slovník slovenského práva politickú legitimitu definuje takto: „V politickom zmysle legitimitu chápeme ako vyjadrenie skutočnosti, že občania politické rozhodnutia, inštitúty, uznávajú za demokratické, akceptovateľné a v zhode so všeobecne uznávanými demokratickými hodnotami a sú výsledkom ich vlastného rozhodnutia, resp. rozhodnutí nimi volených zástupcov. Legitimitu môžeme zisťovať hlasovaním občanov, plebiscitom a pod.“ Citovaný slovník českého práva politickú legitimitu definuje: „ako kvalitu toho, čo by malo byť podľa názoru občanov vnútornou vlastnosťou politického režimu“. Niektorí štátovedci, ale aj politológovia tvrdia, že vnútornou vlastnosťou politického režimu (teda kvalitou) by mala byť: „schopnosť spoločenského systému vytvoriť a udržať vieru občanov, že existujúce inštitúcie politickej moci sú pre spoločnosť najvhodnejšie“.

Keď sme sa vysporiadali s pojmom legitimita z hľadiska právnej vedy, resp. sme ho definovali, tak teraz ho budeme definovať z hľadiska politológie. Napr. významný nemecký politológ Peter Graf Kielmansegg v súvislosti so zjednotením Nemecka o legitimitu hovorí: „Legitímny znamená hodný uznania.“ Tento autor delí legitimitu na „procedurálnu legitimitu“ a na „legitimitu materiálnu“. Okrem toho hovorí, že legitimita v oboch prípadoch, resp. významoch má „vnútorný“ a „vonkajší“ rozmer.

Existujú teda minimálne štyri otázky, týkajúce sa legitimacy, na ktoré pri hodnotení vzniku samostatnej Slovenskej republiky, resp. zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky musíme dať odpoveď. Čo sa týka procedurálnej stránky, je potrebné skúmať, či pri konštitutívnom rozhodovaní o rozdelení, resp. zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky postup zodpovedal demokratickým a ústavnoprávnym normám. Ďalej treba brať do úvahy, či s ohľadom na vývoj v zahraničí boli v procese zániku ČSFR, resp. vzniku Slovenskej republiky a Českej republiky, ako nástupníckych štátov, zohľadnené záujmy iných štátov a národov, ktorých sa zánik ČSFR dotýkal.

Čo sa týka materiálnej legitimacy a ná-

sledkov zániku ČSFR, resp. vzniku SR a ČR ako nástupníckych štátov, treba poukázať na to, či Slováci a Česi vrátane národnostných menšín so zánikom ČSFR a so vznikom SR a ČR dlhodobo spájali a spájajú potreby národnej a občianskej sebarealizácie a všeobecné blaho.

V tejto súvislosti sa ziada poukázať na to, že s legitimitou úzko súvisí a často sa vyskytuje i pojem legalita. Majúc na zreteľ túto skutočnosť, ako aj to, že už máme definovaný pojem legitimita, a to z hľadiska právnej vedy ako aj z politológie, tak si môžeme teraz vysvetliť, resp. definovať pojem legalita.

Slovník slovenského práva definuje legalitu takto: „Legalita je spôsob vládnutia, pri ktorom sa funkcie štátu a vzťahy vo vnútri štátu realizujú na základe právneho poriadku, podľa právnych predpisov. V legalite je obsiahnutá požiadavka tvorby

JAROSLAV CHOVANEC

Legitimita a legalita

vzniku samostatnej Slovenskej republiky (1993)

práva a požiadavka aplikácie práv v súlade s jeho obsahom a princípmi, vrátane inštrumentov ochrany v prípade porušenia práva. Každý, teda i štát je povinný rešpektovať právne predpisy.“ V tejto súvislosti treba poukázať na skutočnosť, že slovník českého práva definuje legalitu obdobne, ako ju citujeme zo slovníka slovenského práva.

Problematike či otázke legitimacy venuje pozornosť okrem iných napr. aj prof. JUDr. Jozef Prusák, CSc., v učebnici Teória práva, ktorý okrem iného zdôrazňuje, že: „Legitimita sa vyznačuje ústavnoprávnym či právnym aspektom i aspektom rešpektovania vlády občanmi“. Pritom poukazuje i na to, že: „Legitimita moci je úzko spojená s legalitou moci a efektívnosťou moci.“

Keď sme si objasnili pojmy legitimita a legalita, môžeme do nich subsumovať, resp. vložiť politické a ústavnoprávne aspekty či rozhodujúce predpoklady a podmienky vzniku samostatnej Slovenskej republiky, resp. zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky. Tieto predpoklady a podmienky môžeme rozdeliť do štyroch oblastí, resp. skupín.

Po 1. Historické a štátoprávne aspekty postavenia Slovenska v rámci Uhorska a Česko-Slovenska.

Po 2. Politické a ústavnoprávne aspekty krízy v Česko-Slovensku a pádu vlády komunizmov po novembri 1989.

Po 3. Existencia česko-slovenskej federácie - významný aspekt či krok pre vznik samostatnej slovenskej republiky.

Po 4. Rozhodujúce politické a ústavnoprávne aspekty či kroky k vzniku samostatnej Slovenskej republiky.

Tieto otázky skúmaj podrobne v svojich vedeckých prácach (v monografiách, štúdiách a článkoch), preto ich nebudem rozoberať, len sa o nich zmienim.

Ďalej sa ziada zdôrazniť, že podmienky na postupné prehlbenie a završenie emancipačného procesu slovenského národa smerujúceho k realizácii práva na sebaurčenie ústavnou cestou, a to v súlade s medzinárodnoprávnymi dokumentmi, sa vytvorili až po novembri roku 1989, keď sa uskutočnili rozsiahle premeny v politickom, štátnom, hospodárskom, sociálnom a kultúrnom živote občanov ČSFR. Tieto premeny smerovali k vytvoreniu právneho a demokratického politického systému, ako aj vytvoreniu trhového hospodárstva s rešpektovaním sociálneho a ekologického aspektu. Taktiež smerovali k vytvoreniu právneho a demokratického štátu, so zárukami ľudských a občianskych práv a slobôd pre všetkých občanov ČSFR.

V období po novembri 1989 sa čoraz častejšie ozývali i kritické hlasy na dovtedajšie fungovanie česko-slovenskej federácie. V kritických hodnoteniach a analýzach sa často konštatovalo, že právomoc federácie je prežitá a neraz brzdí hospodársky rozvoj. Poukazovalo sa takisto na potrebu racionalizovať celkový rozsah činnosti spoločného štátu, zabezpečiť zvr-

chovanosť národných republik pri výkone vlastnej štátnej činnosti a odstrániť unitaristické prvky z oblasti vzťahov národných štátov a spoločného súštátia. Takýto prístup k riešeniu novej úpravy štátoprávnych vzťahov mohol viesť k zániku doterajších trecích plôch medzi slovenským a českým národom. Teoretický základ tvoril poznatok, že spoločný štátny útvar - súštátie - môže vzniknúť len na základe ustanovenia ústavy národného štátu. Rozsah jeho kompetencií vymedzia ústavy členských štátov, a to formou, ktorá bude zakončená v národných ústavách. Napriek všetkým nedostatkom a chybám oproti predchádzajúcemu unitárnemu asymetrickému modelu štátoprávneho usporiadania Česko-Slovenska, federatívne usporiadanie Česko-Slovenska bolo prínosom najmä pre rozvoj národného povedomia slovenského národa, rozvoj ekonomiky, kul-

túry a školstva SR, ako aj pre rozvoj slovenskej štátnosti vôbec, ktorá spočívala najmä v inštitucionálnom, komplexnom vybudovaní štruktúry štátnych, ako aj iných orgánov. Taktiež prispela k formovaniu vlastnej slovenskej inteligencie, ktorá sa stala predstaviteľkou a nositeľkou ideí slovenskej štátnosti. Teda možno povedať, že česko-slovenská federácia okrem iného vzhľadom na uvedené skutočnosti sa stala významným krokom slovenského národa na ceste k dosiahnutiu samostatnosti Slovenskej republiky.

Po voľbách v roku 1992 sa vzhľadom na dohody víťazných politických strán - Občianskej demokratickej strany (ODS) a Hnutia za demokratické Slovensko (HZDS) - proces dohody o udržaní spoločného štátu či iného spoločného útvaru ČR a SR dostal do opäťnej polohy, z ktorej sa už nehľadalo východisko. Intenzívne sa začali práce na návrhoch ústavného rozdelenia ČSFR a konštituovania samostatných, zvrchovaných národných republik - Českej republiky a Slovenskej republiky. Pritom sa nevyklúčovali rôzne formy vzájomnej spolupráce na rôznych úrovniach. Taktiež sa počítalo so spolupracou so všetkými štátmi sveta, osobitne so susednými štátmi.

Rozhodujúce politické a ústavnoprávne aspekty či kroky k vzniku samostatnej Slovenskej republiky spočívali vo Vyhlásení Deklarácie o zvrchovanosti Slovenskej republiky a prijatí Ústavy Slovenskej republiky 1. septembra 1992, ako aj schválení ústavného zákona č. 542/1992 Zb. o zániku ČSFR. Zákon ustanovil okrem iného nástupníctvo Českej republiky a Slovenskej republiky po ČSFR, prechod pôsobnosti ČSFR na ČR a SR a právomoci vládných a súdnych orgánov ČSFR na vládne a súdne orgány ČR a SR.

Novozvolená Slovenská národná rada v nadväznosti na tento proces prijala dovtedy viackrát odkladanú Deklaráciu SNR o zvrchovanosti Slovenskej republiky, a to dňa 17. júla 1992. Na základe medzinárodne uznaného prirodzeného práva národov na sebaurčenie vyhlásila zvrchovanosť Slovenskej republiky ako základ suverénneho štátu slovenského národa.

Pri príležitosti schvaľovania Deklarácie o zvrchovanosti Slovenskej republiky, v rozprave na zasadaní SNR vtedajší predseda vlády SR Vladimír Mečiar okrem iného povedal: „Touto našou deklaráciou deklaruje stupeň intelektuálnej, spoločenskej zrelosti Slovenska, ktoré je schopné brať svoj osud do svojich rúk. Deklarácia je politická, nie je konštitučným aktom, nevzniká z nej samostatný štát, ale je jasným signálom navonok, že úmysel tvorby vlastnej štátnosti berieme do vlastných rúk a chceme ho vyriešiť a dotiahnuť do konca. Je jasným signálom, že osud tejto štátnosti je pre nás dôležitý nielen kvôli dobe, v ktorej žijeme, ale že je to spôsob a forma organizácie spoločnosti, cez ktorý sa chceme prihovárať iným národom vonku za hranicami.“ Ďalej Vladimír Mečiar v tejto

súvislosti zdôraznil, že: „Týmto súčasne deklaruje, že za základ výkladu všetkých zákonov tohto štátu treba zobrať skutočnosť, že Slovenská republika je štáto-tvorným subjektom, ktorý dnes ústavným spôsobom rešpektuje doterajší stav a súčasne oznamuje, že vytvorí novú kvalitu. Doterajší vývoj súčasne znamená, že ústava federácie pôsobí na Slovensku dovtedy, kým nestratí svoju účinnosť, a to je dňom nadobudnutia účinnosti Ústavy Slovenskej republiky, kedy sa ústavné pomery na Slovensku spravujú Ústavou Slovenskej republiky.“

Ivan Gašparovič, vtedajší predseda SNR, a terajší prezident SR pri príležitosti slávnostného podpisania Ústavy Slovenskej republiky 3. septembra 1992 okrem iného povedal: „Prežívame historické chvíle. Slovenská národná rada schválila Ústavu Slovenskej republiky a dnes sme ju

slávnostne podpísali. Historickosť a dalekosiahly význam tohto aktu vidíme v tom, že Ústava Slovenskej republiky je dokumentom najvyššej právnej sily, ktorým sa zakladá suverénna slovenská štátnosť.“

Treba povedať, že väčšina slovenských historikov na rozdiel od českých rozdelenie ČSFR hodnotí objektívne. Ako príklad uvádzame hodnotenie kolektívu autorov monografickej publikácie: Starý národ - mladý štát, ktoré znie: „Príčiny rozdelenia Česko-Slovenska treba hľadať v minulosti aj v súčasnom politickom európskom vývoji. Na rozdiel od minulosti, keď sa vzájomné vzťahy vyostrovali v dôsledku vnútorných a zahraničnopolitických udalostí, rozdelenie štátu sa udialo za priaznivej a mierovej medzinárodnej situácie bez vonkajších zásahov, v demokratickej atmosfére. Zahraničie ocenilo najmä to, že rozchod nevzniesol zmätky do pomerov v strednej Európe a demokratickou cestou sa vyriešil zdĺhavý štátoprávny problém.“

Národnoemancipačný proces slovenského národa sa završil vznikom samostatnej Slovenskej republiky 1. januára 1993. Začalo sa obdobie utvárania vlastnej budúcnosti bez možnosti výhovoriek na pripadných nepriajomých spomedzi národa, s ktorým Slováci tvorili jeden štát, či už unitárny alebo zložený. Samostatnosť SR už v prvých dňoch existencie uznalo 91 štátov a k 30. marcu 2001 to bolo už 165 štátov sveta. Ku koncu prvého roka vlastnej plnohodnotnej štátnosti nadviazala SR diplomatické styky so 107 krajinami sveta a dnes ich má už s vyše 131 krajinami. V súčasnosti má vo svete 58 veľvyslanectiev, 6 stálych misií a 5 generálnych konzulátov.

Záverom sa ziada poukázať na skutočnosť, že završenie národnoemancipačných snáh a naplnenie historických túžob slovenského národa vo vlastnom štáte predstavuje Deklarácia SNR o zvrchovanosti SR a Ústava Slovenskej republiky, ktoré v súčinnosti s ústavným zákonom FZ ČSFR č. 542/1992 Zb. o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, ako aj s Vyhlásením Národnej rady Slovenskej republiky k parlamentom a národom sveta a Vyhlásením Národnej rady Slovenskej republiky k vzniku nezávislosti Slovenskej republiky ako samostatnej, nezávislý, suverénny štát. Taktiež treba zdôrazniť to, že vznik samostatnej Slovenskej republiky sa uskutočnil na základe realizácie práva národov na sebaurčenie pokojnou, ústavnou a parlamentnou cestou, a to legitímne a legálne. Tieto skutočnosti potvrdzujú všetky náležitosti, ktoré obsahujú pojmy legitimita a legalita. V tejto súvislosti treba poukázať i na to, že sa o zániku či rozdelení ČSFR neuskutočnilo referendum. Na uskutočnenie referenda nebola politická vôľa u obidvoch politických a štátnych reprezentácií, ktoré vzišli zo všeobecných demokratických volieb v júni 1992 - víťazi ODS v ČR a HZDS v SR. Práve tieto voľby okrem už

vyššie uvedeného dali legitimitu obidvom štátnym reprezentáciám zvoleným, a to tak do Federálneho zhromaždenia ČSFR, ako aj do národných orgánov republik - do ČNR a SNR, ktoré sa dohodli na zániku, či rozdelení ČSFR ústavnoprávnou formou, a to i napriek tomu, že existoval ústavný zákon č. 327/1991 Zb. o referende a zákon č. 490/1991 Zb. o spôsobe vykonania referenda. Pri tom vychádzali zo skutočnosti, že ani česko-slovenská federácia nevznikla na základe referenda, ale parlamentnou ústavnoprávnou cestou, t. j. na základe ústavného zákona č. 77/1968 Zb. o príprave federatívneho usporiadania Československej socialistickej republiky, ktorému predchádzalo „Vyhlásenie Slovenskej národnej rady k federalizácii ČSSR z 15. 3. 1968“ a „Stanovisko Českej národnej rady k federatívne usporiadaniu ČSSR, prijaté na plenárnom zasadnutí ČNR 18. 9. 1968“. Potom dňa 27. októbra 1968 bol Národným zhromaždením ČSSR schválený ústavný zákon č. 143/1968 Zb. o česko-slovenskej federácii.

Československá federácia vznikla na princípoch práva národov na sebaurčenie, dobrovoľnosti a rovnoprávnosti českého a slovenského národa, ktoré si vznikom československej federácie zároveň konštituovali (utvorili) dva národné štáty - Českú socialistickú republiku a Slovenskú socialistickú republiku - ako rovnoprávne subjekty československej federácie. Vychádzajúc z týchto skutočností môžeme potom odvodzovať pri zániku ČSFR zdroj jej legitimacy, ako aj legality. Teda ani česko-slovenská federácia nevznikla referendom, ale ju vytvorili obidve národné politické a štátne reprezentácie - Česká národná rada a Slovenská národná rada v októbri 1968. Víťazné strany v júni 1992 - ODS v ČR a HZDS v SR vychádzali z tejto skutočnosti a rozhodli sa, že o zániku ČSFR sa neuskutoční referendum. Obidve politické reprezentácie - Česká národná rada a Slovenská národná rada neuskutočnenie referenda zdôvodňovali aj faktorom času. Pritom vychádzali zo skutočnosti, že politická a štátna reprezentácia, tak federálna ako aj národných republik, boli utvorené na základe výsledkov volieb v júni 1992. Novootvorená vláda ČSFR po júnových voľbách 1992 si do volebného programu ako jednu z hlavných úloh dala prípravu na pokračujúcu a demokratickú zmenu ČSFR, ktorý sa mal uskutočniť do konca roku 1992. Tieto skutočnosti utvrdzovali obidve víťazné politické reprezentácie národných štátov - Českej republiky a Slovenskej republiky v rozhodnutí neuskutočniť referendum o zániku ČSFR. V tejto súvislosti môžeme uviesť i jeden z názorov Petra Pitarta, ktorý okrem iného napísal: „S referendom bolo spojené nemálo rizík - z hľadiska tých, ktorí si priali štát rozdeliť; čo keď budú ľudia proti? Čo, keď sa pre rozdelenie štátu vyslovia občania našej republiky (myslí ČR) a v tej druhej rozdelenie odmietnu? Aké to potom bude mať medzinárodné dôsledky? Ako to bude s nástupníckymi právami?“ Pritom ďalej uvádza, že každá z dotknutých strán si priala, aby bola za rozdelenie zodpovedná tá druhá strana, prinajlepšom však, aby do rozdelenia boli namočené obidve strany spoločnou rolou nerozdielnou.

Na podporu konštatovania, že vznik samostatnej Slovenskej republiky bol legitímny a legálny i bez uskutočnenia referenda o zániku ČSFR, môžeme uviesť i názor významného slovenského historika prof. PhDr. Richarda Marsinu, DrSc., ktorý okrem iného napísal: „Nové štáty v našom teritóriu mohli vzniknúť iba pri takzvaných historických zlomoch... Československá republika vznikla po prvej svetovej vojne, keď sa budovala nová štruktúra štátov v rámci Európy... Terajšia Slovenská republika vznikla v roku 1993, tri roky po obrovských zmenách nielen u nás, ale v celej Európe. Nad argumentáciou, že nebol plebiscit, sa ako historik môžem iba usmiať. Rozhodujúce politické reprezentácie a nie plebiscity. Štát nikdy nevznikal plebiscitom.“

Majúc na zreteľ uvedené skutočnosti záverom treba jednoznačne konštatovať, že i napriek absencii referenda sa zánik či rozdelenie ČSFR uskutočnil demokratickou, pokojnou parlamentnou ústavnoprávnou cestou, legitímne a legálne.